

वादाया

जुलै १९७१

90
P

वरं तुगाच्छृंगारुदुःखं विस्मरिणः क्वापि विषये
पतिस्वार्थं कायः कठिनं दृष्यते विवर्तितः
वरं न्यस्तो हस्तः फणिततिमुले तीक्ष्णदहने,
वरं वल्ली पातः, तदपि न शृतः कीलविलयः

॥ १ ॥

[सोत शोधने किना घालपून मलयें पालेला शींगराज्या ठेव काडपाथकून घडकाळ दरोत आवटून देह्याचा मात झाला तर तो श्रेष्ठ आहे। तीक्ष्ण हात असलेल्या तापाच्या शींगरात हात घाजवेलें वरें आणि अनीत उडी टाकणें उत्तम होय.]

ऐश्वर्यस्य विभूषणं सुजनता, शौर्यस्य वाक्संघमः
ज्ञानस्योपशमः, बुद्धस्य विनयो, विरास्य पार्श्वे व्ययः,
जकोष स्तपधः क्षमा प्रभविमुद्वेगस्य निर्व्याजता,
शर्वेषामपि सर्वे कारणमिव शीले परं भूषणं ।

॥ २ ॥

[ऐश्वर्याचान अश्वेत त्याच्यात सौजन्य, शौर्याचे कवी बोलेले, ज्ञानी पुरुषात जह्मकीतपणा, क्षमी भाषणात वान करण्याची बुद्धि, तपस्वी माणसात कोषाचा अभाव, शानी माणसात नम्रता, धर्मात्म्यासुखात सुगुण शोधण्याच्या प्रयत्नाचा कष्टाव, या सर्वांत शील हेच सर्व गुणांचे मूळ कारण आहे म्हणून होय।]

श्रीम

एका देशाचा राजा एकदा शिकारीसाठी जंगलात गेला असता त्याने शिपाई मागे राहले व तो एकटाच वाट चुकून दाट रानात पोचला. तेव्हा त्याला एक मनुष्य स्वतःचा जीव वाचविण्यासाठी बाघाशी लढत असलेला दिसला. राजाने एक बाण मारून बाघाला सोळाळ ठार केले आणि बाघाशी लढणाऱ्या माणसाला विचारले— “कोण रे बाबा तू?”

“मी आपली बोकल देतो. पण त्या पूर्वी तू मागले हात पुढे कर!” तो मनुष्य म्हणाला. राजाने चकित होऊन हात पुढे केले. त्या माणसाने राजाचे दोन्ही हात धट्ट बांधून अंशावरची सर्व बाभूषणे काढून घेतली आणि म्हणाला— “मी खोर आहे!”

खोराची ती विचित्र वागणूक पाहून राजाने विचारले— “मी बाबाला ठार केले नसते तर बाघाने तुला ठार केले असते!”

“मला बाचवायला मी तुला सांगितले होते का? मी आपला घंदा बाळू ठेवणे माझे कर्तव्य आहे.” असे उत्तर देऊन खोर निघून गेला.

खोऱ्याने वेळाने राजाचे शिपाई त्याला शोधत तेथे गेले व त्यांनी राजाला शोधविले.

राजाने आपल्या शीबी पोचतांच एक दबडी पिटविली— “बाघपासून वा राज्यात कोणावर उपकार करणे हा एक अपराध मानला जाईल व उपकारकर्त्याला कडक शिक्षा केली जाईल.”

ती दबडी ऐकून मग चकित झाली. राजाचे शिपाई व दरबारीपण चकित झाले.

राजाने परोपकार करणाऱ्याला हुडकून काढण्यासाठी हेर नेमले. हेर कित्येक परोपकारी लोकांना घडून आणीत. राजाने भीकरी करून त्यांना तुऱ्यात टाकले.

श्री क. स. चव्हाण

राजाचा हा विनिमय त्याच्या मंत्र्याला आवडला नाही. त्याने चोरचा फसवणूक राजाच्या या विनिमयाच्या मुद्द्याची शक्तीकरीत लुटणारा एक चोर आहे ही माहिती काढून घेतली.

मंत्री बोवसे घन घेऊन व घेव पालटून रानात गेला. त्याच्या कपड्यांमध्ये चोराने मंत्र्याला अडविले आणि त्याच्या जवळचे सर्व घन लुटले.

"अरे! मी या देशाच्या राजाच्या विनिमयाचा कंटाळा बाल्यामुळे हे राज्य सोडून निघालो होतो आणि तू कोडून आलास वावा, मध्येच किन घालायला?" मंत्र्याने चोराला विचारले.

"हू राजाच्या दरबारी नोकरी करीत होतास वाटे?" चोराने विचारले.

"मरे शमान्य नोकरी नव्हे, मी त्याचा मंत्री होतो. राजाच्या खजिना कोडे आहे हे मला माहीत आहे." मंत्री म्हणाला.

"तू मरत केलीस तर अर्धा वाटा तुला!" चोर म्हणाला.

सुगोने मदत करीत." मंत्री म्हणाला.

मंत्री, रात्री चोराला घेऊन खजिना-जवळ पोचला आणि चोराला घडयला कोडे वाट नाही असा जागी पोचल्यावर चोर-जोमाने जोरडला-"चोर...चोर...पकडा!" पाहरेकण्यांनी येऊन चोराला धरले.

हुसच्या दिवशी चोराला दरमारात हजर केल्यावर राजाने चोराला शिरच्छेद नश्याची आज्ञा केली.

ते ऐकून मंत्री एकाएकी रडू लागला.

राजाने शक्ति होऊन मंत्र्याला रडण्याचे कारण विचारले तेव्हा मंत्री म्हणाला-"महाराज! मी रडू नाही तर काय हंय? अहो, असण जो कायदा केला आहे तो जाठवा! अल्पया चोराला शिरच्छेद केल्यात तर प्रजेवर उगकार होतोय, माही का?"

तेव्हा कोडे राखणे कोडे उघडले व त्याने तो कायदा रद्द करून सर्व परोपकारी लोकांना सुटका दिली आणि चोराला फांसीची शिक्षा केली.

मेलेल्या वाईची मुले

एका घडामोडीतल्या मागसान आपल्या निवडीने एका तरुण सुंदर स्त्रीशी लग्न केले. एका वर्षात त्यांना एक सुंदर मुलगा झाला. मुलगा लहान अवतारात त्याची आई एकाएकी आजारी पडून गेली. तिला लवचकटीत ठेवून त्या देशाच्या पंडतीप्रमाणे मुरण्यात गाजे. त्या वाईच्या आई बडि-छानी चातवांग घेऊन जाऊन आजोळीच त्याला ठेवून घेण्याची शोण्ड बुकविली. परंतु मुताब्द बापाने त्याला आपल्याच घरी ठेवून घेण्याला हट्ट धरला. त्याने आपल्या मुलास पाहण्यासाठी एक म्हातारी दाई नेमली. त्या घरात फक्त तीन मागसे होती. राकभर म्हातारी पाळण्या शेजारी पडून राही आणि मुलगा उठला की त्याला काय हवं तको ते पडून निवडी.

अक्षेच दान मिळते गेले. मुलाला चांगले वाळते आहे. बापाने मुलाला उचलून घेतले

आणि म्हणाला-"माझ बाळ! किती रोड व छान आहे. बापाचं तंय काढील, हांय ती आजरी?" ती म्हातारीला म्हणाला.

"इकडे परात काही गोष्टी होत आहेत, ते मालकांना माहीत आहे का? मी दर रोज पाहते, रात्री या मुलाची आई येऊन कापटला ठेवलेले पदार्थ उचलून खाते. मुलाला पाळण्यापुन ठेवून घेऊन दूध शायते. त्याने सर्व अंग स्वच्छ ठेवून त्याला धांगले कपडे घालते आणि त्याला पुन्हा पाळण्यात निजवून मिळून जाते. मी हे रोज पाहते, पण तिच्याप्री बोलायची हिंमत होत नाही मला." म्हातारी दाई म्हणाली.

"मला हे माहीन असते तर मी नयते तिला जाऊ दिले. तिला अडवून ठेवण्याचा तक्कीच प्रयत्न केला असता" मुलाचा बाळते आहे. बापाने मुलाला उचलून घेतले

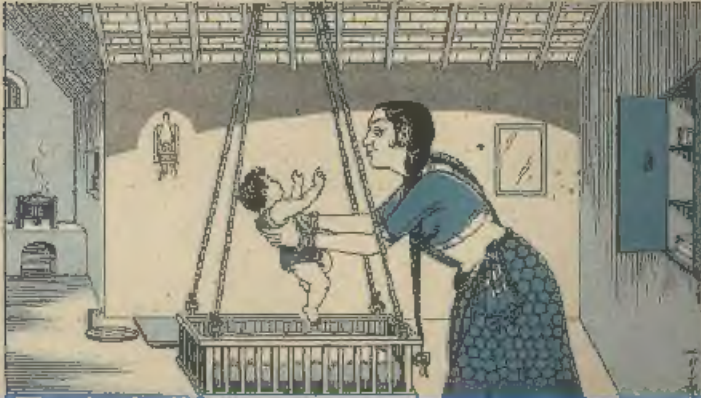

“त्यात काय बिघडले? आज सुद्धा ती रात्री येईल, पहा!” म्हातारी म्हणाली. त्या दिवशी रात्री घरमालक राधभर जागा होता. मध्यरात्रीच्या सुमारास दार उघडण्याचा आवाज झाला. ती मेलेली बाई घरात आली. पाळण्यात झोपलेल्या मुलाचा तिते मुका घेतला. कपाटातले उकडलेले बटाटे व दूध वगैरे खाऊन पिऊन घेतले आणि काही वेळ शेकोटीशी शेकत बसली. नंतर पाळण्यातून मुलाला काढून घेतले. त्याला दूध पाजले. त्याचे सर्व अंग स्वच्छ पुसून त्याला स्वच्छ कपडे घातले आणि त्याला पाळण्यात निजवून तिने एकदा नवऱ्याच्या झोपाच्या ओलीकडे पाहून एक दीर्घ श्वास सोडला.

त्याच वेळी म्हातारीने शोकून मुचविले. पण ती बाई घराबाहेर निघून गेली. “अहो, तुम्ही जागे आहां की झोपलां आहां?” म्हातारीने मालकाकड हाक मारून विचारले. “कां मी जागा आहे!” असे म्हणत मालक आपल्या खोलीतून बाहेर आला. “तुम्ही पाहिलेत का आपल्या बायकोला?” तिने मालकाला विचारले. “पाहिले, पण जवळ जायला भीर होईना.” मालक म्हणाला. उज्याडेपर्यंत त्याला झोप आली नाही. उज्याडल्यावर तो आपल्या सासुरवाडी गेडा. त्याच्या घासुसासऱ्याने व मेहुण्यांनी मुलाच्या तब्येतीविषयी चौकशी केली. त्याने आपल्या

घरात घडलेली गोष्ट त्यांना सांगितली. म्हणाला-“काल रात्री मी स्वतःच्या डोळ्यांनी तिचा हे सर्व करतांना पाहिले, पण उठून पिण्याशी बोलण्याशी किंवा तिचा हात धरण्याची हिंमत मला झाली नाही. “अहो, मी असले तर लगेच तिचा हात घेऊन तिला विचारले असते, अशी गुपचुप येऊन निघून कां जातेस?” मोठा मेहुणा म्हणाला. “तर मग तू आज आमच्या घरी येऊन झोप. ती आली म्हणजे तिचा हात घेऊन विचार काय ते!” मुलाचा बाप म्हणाला. त्या दिवशी मुलाचा मामा आला आणि दोघे रात्रभर जागत राहले.

रात्री ठरल्या वेळी ती बाई दार उघडून घरात आली. शेकोटीजवळ उभी राहून तिने हात शोकून घेतले आणि कपाटात व काही खाद्यालायक पदार्थ दिसले ते खाऊन मुलाला पाळण्यातून उचलून घेतले. त्याचे मुकं घेऊन तिने त्याला दूध पाजले आणि अंग स्वच्छ पुसून त्याला भुतकेचे कपडे घातले. नंतर मुलाला पाळण्यात निजवून निघून गेली. “तुम्ही दोघे झोपलां आहांत की जागे आहांत?” म्हातारीने विचारले. “चांगले जगणे आहो!” असे म्हणत दोघे खोलीतून बाहेर आले. “तुमच्या सारक्या भितऱ्या माणसांना मी कधी पाहिले नाही.” म्हातारी म्हणाली.

तुसऱ्या दिवशी दुसरा मेहुणा आला. परंतु आपल्या बहिणीला जाऊन घरण्याची हिमंत त्याला खुषा झाली नाही. ते कळल्यावर तिसरा मेहुणा-“ही तुमच्या जागी असतो तर तिला जाऊ दिले नसते.”

तिसऱ्या दिवशी रात्री मुलाचा आप आपल्या दोघां मेहुण्यांवर आपल्या सोपायच्या खोलीत मुलाच्या आईची वाद पहात पडून राहला. तिसरा घराच्या दार-जवळच ओपला. ठीक वेळेवर तित्याप्रमाणे त्या स्त्रीला अश्रू येताना चौपांनी पाहिले. तिने बहिण्याने सोकोटीजवळ जाऊन आपले हात धेकून घेतले. नंतर उकडलेले बटाटे खाऊन दुब पिकून घेतले. मुलाला दुब पावून त्याचे सर्व अंग छान घुसले आणि त्याचे कपडे बदलून त्याला फुल पाळण्यात निवविले आणि नवऱ्याच्या खोलीकडे पाहण्यासाठी जरा उभी राहली.

त्याच वेळी तिसऱ्या मेहुण्याने उठून आपल्या बहिणीला हात धरला. “सोड रे, सोब ये माझा हात” असे म्हणत ती आपला

बहिणीला सोडले नाही. तेवढ्यात दोघे भाऊ आणि मुलाचा आपापसात झडतीला आले. “मला सोडा, नाहीतर मला मारून टाकतील!” ती म्हणाली आणि बेभुड होऊन खात्री पडली. तुसऱ्या दिवशी ती शुद्धीवर आली तेव्हा तिने आपली कसकस कहाणी सांगितली. ती म्हणाली-“मला मरण आलेच नाही. मला मरण म्हणजे मृतांच्या जगात वावरण्यासारखे होते. मला पुरल्यानंतर मला मृतांनी आपल्या जगात ओढून नेले. ती मृते कती काळच जवळपास राहणारी होती. सोप्यात मला येथे येणे शक्य होते. आजच ती मुझे दूर कोरेंतरी जाणार आहेत. म्हणून ही आपल्या मुलाला ‘अगदी सोनटचे म्हणून पहायला’ आले होते.”

ती भुते तिकडून निघून गेली असावी. ती स्त्री त्यानंतर आपल्या पतीवरवीर पूर्ववत संसार करू लागली. तिला त्यानंतर नऊ मुले झाली. यापैकी त्या मुलांचा ‘मेलेल्या आईची मुले’ म्हणत गजाल.

शिंदारथ

[८]

[तत्तिनेचराने नाट्याच्या शुद्धीला जाण्याच्या वॉकी बिल्डाराचे शोधून विने होते. परंतु बिल्डारमां तिला मिळ्या राकूटीतून सोडवून बाहेर घेऊन आला. नंतर ती व जीवदल तिला घेऊन शिरवांची नगर चूकवून निघून गेले. तत्तिनेचराने आपली एका मुलीला घालून जाण्यासाठी पुढच्या प्रवासात निघण्याची तयारी करण्यास सांगितले. पुढे-]

गणलिगेवराच्या आज्ञेप्रमाणे सर्व शिरव पुढल्या प्रवासासाठी तयार झाले. ती आपल्या शिष्यांसह एका डोंगराकडे निघाला. त्या डोंगराच्या पायथ्याशी एखादे खेडे असले, अशी त्याची कल्पना होती. सूर्योदयाच्या सुमारास गावातल्या मुली शेतात काम करायला येतील. त्यांच्या पैकी एखादीला संधी पाहून नेता येईल असा त्याचा विचार होता.

शिरवांच्या टोळक्यातून दोघे काही बोका असल्यास आपल्या गुकडा त्याची सूचना देण्यासाठी बरेच पुढे चालत होते. त्या दोघां शिरवांना सूर्योदयाच्या सुमारास एक तरुण पुरुष व एक मुलगी दोघे एका झाडाखाली बसली. त्या तरुण अनुष्याला त्यांनी पूर्वी कधी पाहिले नव्हते. परंतु पळून गेलेली शिरव कन्वा तीन होती तिला बाबाने जाऊन टाकले असेल, असे त्यांना वाटले होते.

“बादोस”

“हा कोणीतरी कामरूपी मनुष्य दिसतो आहे. त्याने रात्री वाघाचे रूप घेऊन तिथे अपहरण केले होते.” एक भैरव म्हणाला.

“अरे जखत्या कामरूपी मानिकाता महा भैरवभवत आपणं मृदु हृदय पाळेसारखे बदलून आपल्या गळ्यात घालून हिडतील. चत, आपण आपल्या गुरूवर्मांना या शौण्डीची सूचना देऊ या.” दुसरा म्हणाला.

दोघां भैरवांनी गुरूजवळ जाऊन भैरव कव्हेला व तिच्या बरोबरच्या एका तरुणाला पाहिल्याचे सांगितले. गणलिंगेश्वर चकितच झाला. श्वेतभैरवाला पण हे सर्व कसे घडले असावे, फळेना. तो देखील चकित होऊन दोघां भैरवांकडे पहात उभा राहला.

Full Screen 127 X

जण झाडावर चढून जा. तो कोणी भौतिक असेल तर वर उडण्याचा प्रयत्न करील. त्याला मध्येच पकड्या.” गणलिंगेश्वरने आपल्या शिष्यांस समजावून सांगितले.

सर्व भैरवांनी चारी बाजूंनी दोघांना घेरले. काहीजण झाडावर चढून त्या दोघांच्या वरच्या बाजूला जाऊन पोचले.

रात्रभर पायी चालत राहल्यामुळे पाटलाची मुलगी लूप दमली होती. म्हणून ती झाडाच्या बुघ्याला टेकून पॅगट होती. मधून काही अंतरावर जीवदत्त आपली कुबडी हतुबडीला टेकून या मुलीला पाटलाकडे सुरक्षितपणे कसे पोचते करवयाचे, हाच विचार करीत होता. त्या वेळी सडगवर्मा तेथे नव्हता. सूर्योदय होऊन एक मनुष्य व काही बाण जवळ असावे म्हणून तो ते तयार करून आणण्यासाठी गेला होता. तो एका ओळघाच्या काठी घनुष्य बाण तयार करीत बसला होता. तो आपल्या कामात मग्न होऊन गेला होता.

जीवदत्त व पाटलाची मुलगी दोघांना त्यांच्यावर येणाऱ्या संकटाची कल्पनादेखील नव्हती. म्हणून भैरवभक्तांनी त्यांना सहज कैद केले. त्यांनी झाडाच्या आडून एकदम दोघांवर छापा मारला. काही जणांनी झाडा-

वरूनच ओरडून म्हणाले-“रात्री वाघाचे रूप घेऊन येणाऱ्या लबाड मानिका! खबरदार! पल्यासारखा वर उडून जाण्याचा प्रयत्न करशील तर तुझे हातपाय छाटून टाकू.”

जीवदत्त आपली कुबडी सावरून उभा राहू लागला. परंतु कार पांच जणांनी त्याला पाठीमागून पकडले. पाटलाच्या मुलीने पळून जाण्याचा प्रयत्न केला नाही. ती निर्भीकपणे गणलिंगेश्वरकडे डोळे बटाळून पहात उभी राहली.

गणलिंगेश्वर एक बांधेडी ठोकून तिच्या जवळ जखून उभा राहला आणि म्हणाला-“बालभैरवी! रात्री वाघाचे रूप घेऊन हाच तुला घेऊन जायला आला होता का?”

“हे वाघाचे रूप घेऊन आले नव्हते. याच रूपात माझ्या डेन्यापर्यंत आले होते. वाघाला ठार करून त्यांनीच मला बांधविले. मीच बांध्याबरोबर आपल्या गावाला परत जात आहे.” पाटलाची मुलगी म्हणाली.

“अग वेडे पोरी! तुझे गाव येथे कोठे बवळपास आहे असे वाटले होय तुला? ते तर नष्ट झाले होऊन गेले आहे. शरीर-सोरांनी गावात शिरून गाव लुटले व बाळपोळ करून ते पळून गेले.” गणलिंगेश्वर म्हणाला.

“मी भैरवी नाही! माझे नाव भवानी आहे! मलाच पांना येथेच सोडून तुम्ही आपल्या झोटेने चालले व्हा.” पाटलाची मुलगी रागाच्या आवेष्टात बोलत होती.

“तुझे नाव भवानी आहे हे कळले म्हणून तर आम्ही तुलाच भैरवीण करण्यासाठी योग्य समजून घेऊन घेऊन आलो होतो” असे सांगून गणलिंगेश्वर जीवदत्तकडे वळून दातबोट दाखीत म्हणाला-“त्या डोंगरावर आम्ही भैरवाचे देऊळ बांधणार आहो. तेथे भैरवी तुला बळी देऊन तुझ्या रवताने भूमिपूजन करील. देऊळ बांधून तयार झाले की ही कन्या पुजारीण होईल, समजले?”

भैरवभक्तांचा तो बेश आणि त्यांचे ते बोलणे ऐकून जीवदत्ताला त्यांचा कितळा आला. परंतु एकट्याने त्या सर्वांचा समाचार घेणे अशक्य आहे हे तो ओळखीत होता. लड्ढगवर्माला हे सर्व कळले असणार व तो दुरून आपल्याला बांबविण्याच्या श्रमालात असणार, असे त्याला वाटले.

जीवदत्ताला वाटले ते सरेच ठरले. लड्ढगवर्माला त्याचा मित्र व पाटलाची मुलगी ज्या जागी होते तेथे काही तरी गडबड चालू असल्याचा संशय आला. सूर्योदय होऊन वराच वेळ झाला होता म्हणून सर्व स्पष्ट दिसत होते. लड्ढगवर्मा एक वन्य व काही बाण तयार करून त्या दिशेला निघाला.

आवाज ऐकू आला, तो एका झाडावर चढून कोठून आवाज येतो आहे हे पाहू लागला. जीवदत्ताला चढून भैरव व पाटलाच्या मुलींबरोबर बोलतारा गणलिंगेश्वर सर्व त्याला दिसत होते.

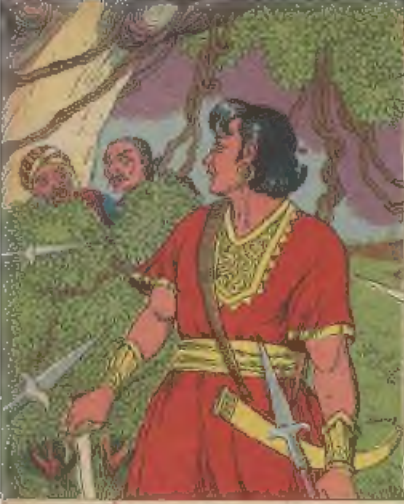
त्या लोकांसमोर जाऊन उभे राहणे व त्यांच्याशी बोलू लागणे अशक्य आहे, असे त्याला वाटले. भैरवभक्ता, त्याच्या मित्राला आणि पाटलाच्या मुलीला घेऊन ज्या बाजूला जात होते त्या बाजूला त्याच्या पाठीमागून हळूहळू जाणे बरे होईल असा त्याने विचार केला. संधी पाहून दोघांना सोडवितां येईल असे त्याला वाटले.

गणलिंगेश्वर आपल्या शिष्यांबरोबर डोंगर चढू लागलेला लड्ढगवर्माला दिसला. दोघे भैरव हातहत विचाल घेऊन पुढे चालत होते. लड्ढगवर्माने त्यांना पाहिले व त्यांच्या पाठीपाठ निघाला.

लड्ढगवर्मा झाडावरून सर्व गहात होता, पण भैरवभक्तां भागे जाण्याचे ठरविल्यावर त्यांच्या नजरेआड त्याला चालायचे होते. बोंडे अंतर चालून आल्यावर तो डोंगरावर पायथ्याजवळ आला. दोघे भैरव डोंगर चढू लागलेले पाहून तोदेखील डोंगर चढू लागला. परंतु डोंगर उषळा होता. सरळी मुळीच नव्हती. म्हणून त्याला दगडा सडका

आडून फाळले लायले त्यात पुष्कळ चोका होता. भैरवांना तो संहज बिसला असता.

असाच विचार करीत खड्गवर्मा झाडीतून बाहेर आला. त्याच वेळी झाडीतून दहा-बाराजण झाडीबाहेर आले आणि त्यांच्यावर भात रोखून ठेवले. त्या भावातून तो जीववत्त बरोबर फळ काढून आला होता त्याच मावने ते लोक होते. खड्गवर्मनने क्षणाघात त्यांना ओळखले. त्यांच्याबरोबर दोन पाहरेकरीपण होते. एका तऱ्हेचा भाण-साच्या हातात अस्त्राची दोरी होती व ते त्याच्या बरोबर गाईसारखे गांठपणे बालले होते तो खड्गवर्मनजिबळ येउन उभा राहला व म्हणाला-“हे बंधू, तू पळून जाण्याचा

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

20 / 76

▶

प्रयत्न करतील तर मी या अस्त्राचा तुझ्या अंगावर सोडून याच्या कावी तुझ्या डोक्याचे रेंस उचटवीन !”

“बरे, भते काही वेडपणारले करू नकोस. यावेळी तुम्ही व मी आपण सर्वच एका फार मोठ्या संघटाला सांपडलो आहो. तुमचे पाटील व कुळकर्णी कोठे आहेत ?” खड्गवर्मनने धीर करून त्या तऱ्हेचा भाण-साचा विचारले.

अस्त्रवाला तऱ्हेचा मनुष्य काही उत्तर देणार इतक्यात पाटील व कुळकर्णी दोघे बाहेर आले. खड्गवर्मनकडे भयभीत नजरेने पहात म्हणाले-“बरे, तुम्ही सर्व पाहता काय ? याच्या हातातून त्याची तलवार आणि धनुष्यबाण हिसकावून घ्या !”

“पाटीलसाहेब ! माझ्या हातातून तलवार हिसकावून घेणे नितके सोपे नाही. तुम्ही सर्व ओरडा ओरडा बंद करून मी सांगतो आहे ते ऐकून घ्या ! माझ्या मित्राला व पाटलांच्या मुलीला अटक करून भैरवभक्त भंजल जाल्ले आहेत. ते पहा ! तो डोंगर चढून ते जात आहेत. तुम्ही माझे ऐकलेत तर त्यांना वाचविणे आपल्याला शक्य होईल !” खड्गवर्मा म्हणाला.

“ओहो ! माझी मुलगी भवानी ! माझे केवढे नशीब ! म्हणजे ती अजून जिवंत आहे तर ! आम्ही तिच्या शोधापंच निघालो

होतो. तू घेटलास खरा, तुझावर आम्ही विश्वास कसा काय करायचा ?” पाटलाने विचारले.

आमच्या देशाने एक म्हण म्हणून मने ओळखतात-‘खड्गवर्मावर विश्वास करून कधी कोणाचे नुकसान झाले नाही.’ तर एका ! राजा त्या भैरवभक्ताच्या धुकून आपल्या मुलीला बापाच्या तोंडी देण्याचा घाट घालला होता. तेव्हा मी व माझ्या मित्राने तिला वाचविले व तुमच्या गावा तिला घेऊन बांध्यासाठी आम्ही विचालो होतो. मी दुसरीकडे कापानिघन गेली असता भैरवभक्तांनी त्यांना एकदम शोधल्या मी काय ते मागितले त्यांना कसे सोडवायचे हे मला माहीत आहे. तुम्ही सर्व माझ्या बरोबर चला.” खड्गवर्मा म्हणाला.

खड्गवर्माच्या बोलण्यावर पाटलाचा विश्वास बसला तो खड्गवर्माजिबळ गला. परंतु कुळकर्णी संशयित नजरेने त्याच्याकडे पहात म्हणाला-“तुम्हा काय विश्वास ? तू व तुझ्या मित्राने त्या दिवशी राजा आमच्या गावात हत्तीला व बाघाला भडकवून सोडले म्हणते का ? तुम्हांला मंत्रतंत्र येतात असे विभते.”

“या फुकट गप्पात वेळ घालविण्यापेक्षा माझे रेंव व माझ्या पाठीमागेच चला.

पहा, ते मने भंगन डोंगर चढून जात आहेत. माझा मित्र आणि तुमची मुलगी तुम्हांला दिखत आहेत ना ?” खड्गवर्मनने मोठ्याने राजावर विचारले.

पाटलाने व त्याच्या साथीदारांनी डोंगरा-कडे पाहले आणि पाटील ओरडला-“त्या कुटांना पकडून लाजला बांधून टाक्या आणि भाल्याने टोचून दोघून त्यांना ठार करू या.” असे म्हणत पाटील पुढे निघाला.

खड्गवर्मनने त्याचा हात धरून त्याला अडविले व म्हणाला-“ते लोक निःशस्त्र नाहीत. त्यांच्या हातात त्रिशूल आहेत. माझ्या पाठीमागेच था. खडकाआडून चला

आणि संधी पाहून त्यांच्यावर हल्ला करा.” खड्गवर्माने सल्ला दिला.

खड्गवर्माने सांगितल्याप्रमाणे पाटील व त्याचे अनुयायी दुसऱ्या वाटेने डोंगर चढू लागले. थोड्या वेळाने तेंदरांची टोळी एका समतल प्रदेशात येऊन पोचली. त्यांच्या गुरूने सर्वांना थांबायला सांगितले आणि चडकरे एकजो नजर फिरवून म्हणाला—“ही जागा भैरवाचे देऊळ बांधण्यालायक आहे. या दबडावर पहिल्याने आपण या बघाचा नरबली देऊन भूमिपूजन करू या. नंतर देऊळ बांधायला सुरुवात करू या. नरबली देण्याचे शुभकार्य भैरवी कव्हेच्या हाताने होणार आहे!” असे म्हणत तो एक तलवार पादलाच्या मुलीच्या हातात देऊ लागला.

भवानीने रौद्ररूप धारण केले. गण-लिंगेश्वरच्या हातातली तलवार घेऊन म्हणाली—“दुष्टा! तू मला ओळखले नाहीस वाटते? माझ्या हातून तू नरबली देव-विणार? खबरदार! मला बघाचा दोषांना येथे धोडून तुम्ही आपल्या वाटेने चालू

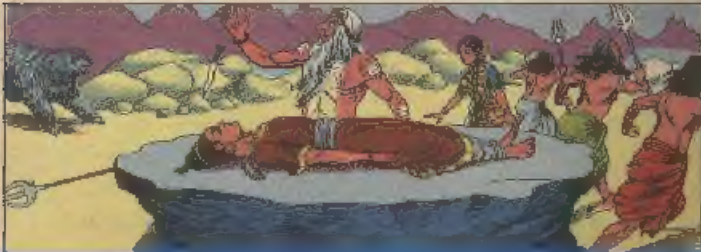
त्याचा. नाहीतर तुमचे काळाने या तलवाराने मी बाहेर काढीन, लक्षात ठेवा!”

“आहे, ही मुलगी मार आहे. हिला भैरवच्या पुजारिणीचे काम करता येईल! आता शुभ भूतं उठू देतां कामा नये. मोच या बंखाचे काळीज काढून भूमिपूजन करतो.” गणलिंगेश्वर म्हणाला.

त्यानंतर तो हातात एक खंजीर घेऊन व ती हात वर करून काहीतरी मंत्र म्हणू लागला. खडकाआडून खड्गवर्मा हे सर्व दुरून पहात होते. तो अस्वलदात्या तरुण माणसाला म्हणाला—“तू आपल्या अस्वलाला रस्त्या बाडीवाल्यावर सोड!”

त्या तरुण माणसाने अस्वलदात्या पाठीवर हात फिरविला आणि गणलिंगेश्वराकडे बोट दाखवून म्हणाला—“जोडवात! त्याच्या-वर उडी मार आणि त्याच्या डोक्याची चटणी कर.”

दुसऱ्या क्षणाला ते अस्वल गणलिंगेश्वर-रावर व त्याच्या अनुयायांवर चवताळून तुडून पडले. (क्रमशः)

तीन धोके

विक्रमादित्याने आपल्या हट्ट तोडला नाही.

तो पुन्हा साहाय्यवळ गेला प्रेत सांढ्या-वर काढून घेतले आणि त्मशानाच्या विसंते नेहमीप्रमाणे भोजन घेऊन आगला. तेन्ना प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राजा! तुझे साहस बांधाण्यासारखे आहे. परंतु मोठ्यात मोठा साहसीदेखील नशिवावर विषय मिळू शकत नाही. त्याचे उपाहरण म्हणून मी तुला एक गोष्ट सांगतो लक्ष देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

मोन नरीच्या काठी सोनपुर गावी शांतिवर्मा नावाचा एक राजा राज्य करीत असे. त्याला फार तशिरां एक मुलगा झाला. गादीला वारस झाला म्हणून रावाला फार आनंद झाला. राजाने मुलाच्या बारागासाठी राज्यभर एक भोठा उत्सव केला. मुलाचे नाव सुमंत असे ठेवण्यात

वेताळाच्या गोष्टी

आले. बाग्याला कित्येक श्योतिषी आले होते. त्यांनी मुलाची जन्मकुंडली पाहिली. त्यांच्या चेहऱ्यावर काळजी व चिंता पाहून राजाने त्यांना विचारले-“अघटित असे काही आहे का? वेळीच काय तो उपाय करता येईल.”

श्योतिषी म्हणाले-“महाराज! युवराजांना मगर, सांघ व कुत्रा यांचा घोंका आहे.”

ते ऐकून राजा बाबळून गेला आणि युवराजांना या तिन्ही प्राण्यांपासून सर्वदा दूर ठेवण्याचा ठाकाय बोकू लागला. त्याने राजधानीच्या बंध्वाभावी असलेल्या एका टेकडीवर एक मजबूत विरेवंदी रज-

Falkenberg

— + —

X

◀

⋮

▶

24 / 76

▶

वीडो बांधली त्यात बाणतळात जाण्याचा प्रवेश मिळणार नाही याचा बंदोबस्त करण्यात आला. याशिवाय राजाने राजबाळाच्या प्रवेशद्वारावर सकत पाहारा ठेवला, युवराजाच्या सेवेसाठी दासदासी नेमल्या आणि टेंकरीच्या चारीबाजूला एक मंदक बांधून टेकडीवर येण्यासाठी एक पूल बांधविता.

सुमंत चार वर्षांचा आला. गच्चीत उभा राहून बाहेरचे संमत पहात असता त्याला दूर खंदकाबाहेर एक कुऱ्याचे पिल्लू दिसले. त्याला लेंढणी म्हणून जे जे प्राणी दिस्यात त्याले होते त्यात मगर, सांघ किंवा कुत्रे नव्हते. म्हणून सुमंतच्या मनात तो नवीन प्राणी जवळून पाहण्याची अनावर इच्छा उत्पन्न झाली. त्याने आपल्या नोकरीला विचारले-“त्या प्राण्याचे नाव काय दे? छान झेळतो आहे!”

“युवराज! ते कुऱ्याचे पिल्लू आहे.” नोकर म्हणाला.

“तू त्याला पकडून घेऊन ये, मी त्याच्या बरोबर खेळणार आहे.” युवराज म्हणाला.

नोकराने ही गोष्ट राजाला कळविली व काय करावे, विचारले.

“करायचे काय? जाणून दे ते पिल्लू राजा म्हणाला.” म्हणून नोकराने कुऱ्याचे पिल्लू आणून युवराजाला दिले. सुमंत

त्याच्या बरोबर खेळू लागला व थूक तहान सर्व विसरून गेला.

अशीच काही वर्षे लोटली. सुमंत आज वाढत आला होता. त्याला कित्येक गोष्टी कळू लागल्या होत्या. एक दिवशी त्याने आपल्या बापाकडे निरोप पाठवला-“मा महाराज मला एकट्या एकट्याने राहणे करमत नाही, बाहेर गेलो तर माझ्या जिवाला धोका आहे, हे मला कळले. परंतु जलत्या जगण्यापेक्षा मरण जालेले पंवरवले. म्हणून मला घत्नासने व एक घोडा द्यावा मी आपल्या कुऱ्याबरोबर देशातनास जावे म्हणते.”

राजकुमाराचा तो निरोप कळल्यावर आपाने नकार दिला नाही. राजकुमाराला खंदकाबाहेर पोचविण्यासाठी एक नाव पाठविली. खंदकापलीकडे युवराजासाठी राजाने जो घोडा तयार ठेवला होता त्यावर बसून युवराज जग पहायला निघाला. त्याचा कुत्रा त्याच्या पाठीमागून धावत चालत होता.

कित्येक दिवस यात्रा केल्यावर युवराज एका विक्षिप्त राजाच्या राजधानीत पोचला.

राजाला एकुलती एक मुलगी होती तिचे नाव सीमंतिनी होते. सीमंतिनीच्या लपलाबण्याचे वर्षे एकूण दहाहून राज-

कुमारांनी तिला मागण्या घालायला सुरुवात केली. पण राजाने आपल्या विक्षिप्त स्वभावाला अनुसरून मुलीला मागणी घालणारांची एक विचित्र परीक्षा ठेवली.

राजाने सत्तर फूट उंचीच्या दगडी भिंती सरळ उभ्या बांधून वर टोकाला एक महाल बांधवून त्यात राजकन्येला ठेवले. त्याने अशी इवंडी पिटविली की या भिंतीवर चढून जो राजकन्येला जेथेथे पोचण्याची राजकन्येचा विवाह करून देण्यात येईल. सीमंतिनीची विवाहाची इच्छा असलेले राजकुमार आले हवाच्या उतरण्याची व्यवस्था राजाने केली होती. सर्व राजकुमार ज्या राजमहालात उतरले होते त्या

महाराजाच्या दरवाज्यात मुमताजा थाड्या वरून उतरली आणि पाहून राजकुमारांना मी देखील सीमंतिलेही विवाहाच्या अपेक्षेने आला असावा असे वाटले.

मुमताजे आपली खरी ओळख त्यांना दिली नाही त्याचा नाप एका राजाकडे पोहोचल्या तब्येच्यात काम करतो असे सांगून जाईबाराच्यावर आपले हुशरे लक्ष नेल्यामुळे आणि बरस साबन जाईची वागणूक त्यांच्याशी नोट नसल्यामुळे बेजार होऊन वर सोडावे लागल्याचे मुमताजे सांगितले. राजकुमारांनी राजाने राजकन्येची विवाह करण्याची इच्छा असल्यावर ठंबलेल्या अटीची मोठ्ठा सांगितली आणि

Full Screen

127

मुमताज पुरम वरून जाईबाराच्या दरवाज्यात

यश न मिळाल्याचे पण सांगितले

म्हणून मुमताज आपल्या भाव्याची परीक्षा करून पाहण्याचे मनाशी ठरविले त्याने राजकुमार चढण्याचा प्रयत्न करून करीत आहेत हे स्वतः जाऊन पाहिले ते कां अयशस्वी होत आहेत त्रेदंखील त्याने विचार करून समजून घेतले हाताला किंवा पायाला आधार असो जगाचा नव्हतो परंतु याही क्षमता करून झालेला शाय वरून नव्हावर वर चढण तबड कठीण नव्हते एका वाज्याला तशी मायाची जागा मुमताजा दिसली मुमताज त्याच वाज्याने प्रयत्न करून धिरीवर चढून पर राजकन्येच्या महालात जाऊन पोचला

ते पाहून एक राजकुमार राजाकडे जाऊन गेला आणि म्हणाला महाराज 'एक सईबाचा मूकता परोक्षेन यशस्वी झाला आहे त्याने राजकन्येला जिंकला

'सईबाचा मुनगा कसा काय आला या चडाओशीत ?' राजाने विचारले

"म्हणे, त्याची साबन जाई त्याला छळ लागली म्हणून वर सोडून तो वडाटान्या निघाला आणि मटकता मटकता इकड आला." राजकुमार म्हणाला

राजाला फारच राग आला म्हणाला- 'जसा मटकताजी मी राजकन्येचा विवाह

त्याच्या पुरवतानी करी मिळाली ?"

राजकुमार बाबलून आपल्या सावी- दाराकडे आला व त्याने राजा म्हणाला ते सांगितले राजकन्येचा ते मूत फळने तेव्हा तो म्हणाला-"तुम्ही माझ्या बसविला जाऊन सांगा की या तरुणाला येथून काढण्याचा प्रयत्न झाला तर मी अज पाणी सोडून जीव देईन

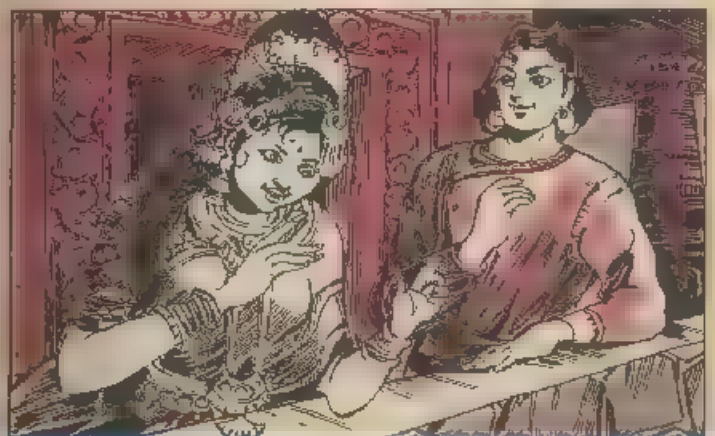
ते ऐकून राजाला जास्तच राग आला राजाने चडाओशीत जिंकणाऱ्या तरुणाला एकवून ठार करण्यास आपल्या शिपायांना सांगितले

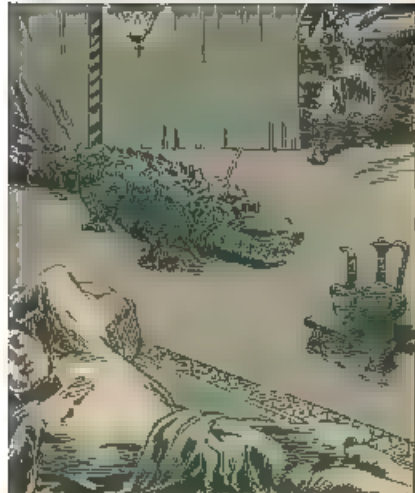
सीमंतलीने कळविले की कोणी या तरुणावर बार केला तर मी खिडकी-

तून उडी टाकून जीव देईन म्हणून मोकळी मुमताजा बंगाला हातदेखील लावला नाही

ते ऐकून राजाला आपघर्य वाटले त्याने राजकन्येला व त्या तरुणाचा बोलावून आणायला सांगितले. मुमताजा पाहून राजाला तो कोणीतरी राजपुरुष असावा असे वाटले तरी राजाने त्याला विचारले-"कोण रे भुला हो ?" मुमताजे राजाला, इतर राजकुमारांना स्वतःची जी ओळख दिली होती ती ओळख सांगितली, बरा परिचय दिला नाही तरी राजाने शांतपणे त्याच्याशी राजकन्येचा विवाह करून दिला

काही दिवस लोटल्यावर मुमताज आपल्या पत्नीला म्हणाला- मगर साप व कुण्याचा

बोका माझ्या दिवाला आहे, असे माझ्या लहानपणी ज्योतिष्यांनी सांगितले होते'

"तर मग या कुऱ्याला बरोबर धडून कां हिडता आहे? त्याला ठार करून कां नाही टाकिल?" सीमंतिनीने विचारले

"हा कुत्रा माझ्या लहानपणापासून माझ्याबरोबर खेळत आला आहे. मी थाला कसा ठार करणार? सुमंत म्हणाला.

"तरमग तुम्ही कोठे जाल तेव्हां बरोबर एक सलवार व एक रजक बरोबर घेऊन जात जा." सीमंतिनीने सल्ला दिला

असेच आणखी काही दिवस लाटवून, वरील जावारी असल्याचे सुमंतला कळले. जापल्या एकुलत्या एका मुलाची सेंट मरण

वाटत होते. एकदा बडिलाला मारून घटून पत्ते असे सुमंतने सीमंतिनीला सांगितले आणि काही शिपायांना व तोकडाकांगना बरोबर घेऊन ते स्वदेशी निघाला. प्रध्या वाटवर पावला गळ्या त्याला कळळ की त्याचा वार अगदी शवरच्या घटकला पावला आहे म्हणून, आपण आपल्या गावी पोचला तर मरण पावून पण भक्ष्य होणार नाही असे सुमंतला वाटले. म्हणून तो एका तडीकाळी पोचला त्याने एका विनवातपात्र जोकराला सीमंतिनीला बोलावून आणावयास पाठविले.

त्या दिवशी सुमंत आपल्या तंबूत निवजला असता एक मगर त्याच्या तंबूत शिरली तिला पाहून पाहारेकरी माठवून ओरडला चार पाच जिपाई एकदम आले व त्यांनी त्या मगरीला ठार केले

सीमंतिनीला थारला बराच वेळ लागला परंतु तोपर्यंत सुमंतला वाट पहात राहून तंबूत रहावे लागले तो ज्या प्रदेशात उतरला होता त्या प्रदेशात मगरी मुसरीचा फार त्रास होता म्हणून सुमंत फार सावधगिरी कळवून येतू लागला.

शेवटी एक दिवशी संध्याकाळी सीमंतिनी येऊन पोचली. सुमंतने पुसत्या दिवशी निवड्याचे ठरविले. परंतु सीमंतिनीच्या

तंबूत मगर तारल्याच तिला कळल होत ती रात्रभर जागत राहिली ते कायद्याचेच झाले कारण प्रध्याकाळीच्या सुवागस एक साप त्याच्या तंबूत शिरला ती पावकून गेली तिला काय करावे सुचना एका कोपल्यात दूधान भरलेली कडी भाडी होती सीमंतिनीने एक भांड सापाच्या वाट वर आणून ठेवले सापाला दुधाचा वास आला आणि तो दूध पिऊ लागला सर्व दूध पिऊन झाल्यावर त्याला इतकी मस्ती चढली की तो जातचा हातू अकला नाही तेव्हा सीमंतिनीने पनीचो तळवार उचलून त्या सपाला ठार केले. त्यानंतर दोघे होमपूरला पोचले तोंपर्यंत शांतिवर्मा मरण पावला होता सुमंतने आपल्या बापाची अल्पवयी वगैरे आटोपल्यावर स्वतःचा राज्यारोहण केले. सुमंत सीमंतिनीच्या राज्यात प्रजा सृष्टी होती सुमंत आपल्या कुऱ्याला बरोबर घेऊन रोज फिरायला जात असे सीमंतिनी पण बहुतेक बरोबर जात असे एकदा सुमंत नदीकाठी पक्ष्यांच्या मिकारीस गेला असता एका भाडीतून अचानक एक जंगली बदक बाहेर आले. त्याला बरण्यासाठी कुत्रा घाबला आणि त्या गडबडीत तो मालकाच्या दान्डी पायां मध्य बदकला त्या भक्ष्याने सुमंत व

कुत्रा पाण्यात जाऊन पडले दोघे पक्ष्य तेथे दलदल होती सुमंतचा पांज आत आत जाऊ लागला तो मोठ्याने ओरडला तेव्हा सीमंतिनी धावत धाली आणि तिने आपल्या शालीचे एक टोक सुमंतकडे टाकले सुमंताने ते टोक घट्ट बळून ठेवले सीमंतिनीने सुमंतला बाहेर ओढले व बांबविळे, परंतु कुत्रा माघ आत गेला तो बाहेर आला नाही

ज्योतिष्यांनी तिन्ही शोकातून बांबव्या मुळे सुमंतच्या जिवाला पुढे कोमटाहि शोका मत्तल्याचे सांगितले

येथवर रोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला-- "राजा! आपल्या मुलाचा बांबविण्यासाठी राज्याचे एकही मोठी शपांनी केली होती

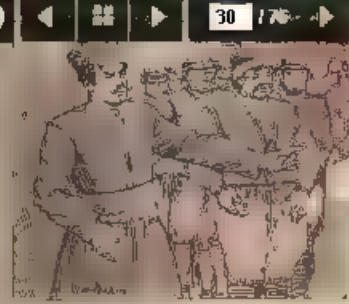
मग त्यान, मुझान मागितल्याबरोबर कुण्याचे पिकलू आणवून त्याका कां विले आणि त्याला देवाटनाला कां जाऊ दिले?" दुसऱ्याने आपल्या सासऱ्याला आपली खरी बोळक कां दिली नाही? वा प्रश्नांची उत्तरे माहीत असूनही तू दिल्ली नाहीस तर त्याका परिणाम तुला माहीतच आहे. तुझ्या बोळकाची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायांवर लोळू लागलीस

ते ऐकून विक्रमादित्य म्हणाला—"मरण हे प्रत्येक प्राण्याला संपादनच तो निसर्ग निवड आहे आध्यात्म अनुध्यावर निर- निराळे प्रसंग येतात व तो त्यातून वांचतो याशिवाय मृत्यूचे आक्रमण प्रत्येक प्राण्या- वर वा ना त्या ज्याने होतेच त्याच्या पासून स्वतःला वांचविण्यासाठी आपलं आयुष्य नीरस करून टाकणे पूर्वपणाचे होईल परंतु शांतिवर्माने आपल्या मुलाला वांचविण्यासाठी कृत्रिम वास्तवरूप निर्माण करून ठेवले होते परंतु मुलाचा आनंद कायमचा हिरावून घेणे वाहाणपणाचे ज्ञान

आणवून घेण्याला मग यत्नकाराबरोबर त्यान आणवून दिले त्यामुळे मुलाला मृत्यू आला असता तर त्याचा दीप राजावर त्याची रास्त होणार नाही भगदी अशाच कारणा- स्तर त्यानं आपल्या मुलाना देवाटनाला जाऊ दिले ज्यातिध्यानी ज्या ज्या शकटांचे भविष्य सांगितले होते त्या शकटांनुस त्याला वाचाविण्याचं मुख्य श्रय सोमतिनांलाच आहे कारण तीच त्याच्या आयुष्यभरची भागीदारीण होती ज्ञाता मुसंत का खं बोलला ज्ञा प्रथम राहला त्यां अमुक राज्याचा मुलगा आहे हे मीमतिनीच्या बापाला कळले असतं तर त्यानं जन्मकुडली वळून त्याच्या जिवाला वोका असल्याचं कळल्यावर आप न्या मुलांशी भेळ करून द्यायला मान्य केल नसतं

अशा तऱ्हेने राज्याचं मोन भंग होताच येताळे प्रेतावरजेवर नाहीसत झाला ज्ञान ज्ञाडाला जाऊन पुन्हा लोंबकळू लागला (कल्पित)

खाणीतले खुजे

पोल्ड देशातल्या खाणीन मनुष्यांसारखीच काढणारां भुते आहेत जसा त्या देशातील रहिवाद्यांचा विश्वास होना त्या भुतांना त खाणीतले खुजे म्हणून त्यांची सर्व कामे पण नशीब विचिन होती

हे खुजे खाणी बाहेर कधी संन नमत खाणीत काम करणाऱ्या मजुरांबरोबर काम करीत व जे भजूर स्वभावाने चांगले असत त्यांना हे खुजे मदत करीत व जे वाईट असत त्यांच्या कामात विघ्न आणात काळजाची गहरी व अडक त नाहीसे करीत किंवा खाणीतल्या रस्त्यांची उलटा पालट करून काम करणाऱ्या मजुरांना त्रास देत कधी कधी हे खुजे अदृश्य रूपे मदत करीत किंवा त्रास देत परंतु ते कोठं तरी काम करीत असल्याचा आवाज मात्र ऐकू येई

एका मिठाच्या खाणीत एक मजूर काम करीत होता तो डोसबाबरच माली

डासळून मेला तेव्हा त्याच्या बायकोला नुकसान तरपाई द्यायला त्याच्या बरच्या मुकादमाने नकार दिला इतर मजुरांनी तिच्या वतीने विनंती केली पण त्या मुकादमाने त्यांच्या कोळ्याकडे दुर्लक्ष केले त्यानंतर एका आठवण्याच्या आत तो मुकादम खाणीतले छप्पर पडून त्याच्या लाठी दबून गेला

त्या काळातले धीमंत नागरिक कधी युद्ध किंवा असाव आणीबाणीचा प्रसंग आला भी नापत्ती संपत्ति याच खाणीतून लपवून ठेवीत अशी पुष्कळशी संपत्ति या खाणीतून राहून गेली होती आणि ती सर्व या खुजांनी कळकावून ठेवली होती

एकदा एका खुजाने दीर्घा मजुरांना ते धन हासवून देण्याचे वचन दिलं त्या खुजांबरोबर जाणांना वाटेवर खुजा करून ठेवल्याच्या हेतून एका मजुराने खाणीच्या

अन्धाव कडा तर ह्या मागताय सुख त्यांना मदत करील असा त्या खाणीत काम करणाऱ्या मजुरांचा विश्वास होता.

एक परोबर मजूर होता तो थोडा आलशी होता. कदा कदांच काम करी दिवसभर दाक पिकून कोठ तरी पडून राहता. त्याला कधी चांगल्या खाणीत काम मिळत तेव्हा एक दिवशी त्यान दिवसभर काम करू पण ओखडाचा एक तुकडा देखील त्याला मिळाला नाही तो एका सहकाऱ्यावर बसून आगल्या भाग्याला दोष देत रडत होता.

एका सुमाना जवळ जाऊन त्याला विचारून 'तुला पाच भागेवर काम करायला सांगितल आहे का?'

साहून चांगली जागा मला कोण देणार? मजूर मिरास होऊन म्हणाला. तू साकमावरोबर चला मी तुला चांदीच्या तातीची जागा दाखवून देता. तू थोड्याच काळात एक श्रीमंत नागरिक होशील. तो खुजा म्हणाला.

तर मजूर खुजावरोबर गला खुजा त्याला एका नागी बेऊन जाऊन म्हणाला. 'तू या जागे व्हायलास तर तुला चांदीच चांदी मिळेल. तू जितके दिवस काम करशील तितक्या दिवसांची मजुरी म्हणून

आपसात वाटत पसं तुझ काम आलोपाल्या- कर आपण प्रतिष्ठान ज्या जागी भेटला. हातो तेथ मऊन भर.

ता मजूर आपल्या इतर मजूर मित्रांना जाऊन म्हणाला 'मित्र हो एका जागी पृच्छणी कळी चांदी आहे तुम्ही माझ्या श्रमवार चला तो मजूरन काढू या.

अर त्या जागा जसाशिवाय काय 'मिलणार' चांदी केव्हाच मंगली पण मर' तुला वातन असल तर तुच एकरा जाऊन तुला वातल तवडी चांदी खणून घे' त्यानी त्या मरीच मजुराची शेटा उडविली.

परंतु त्या मजुरास एक महिनभर तप घेऊन व्हडन रच महिन्याची मजुरी म्हणून गुळळ चांदी घळतिलो मर चांदी एकच उचलून तऊन तो त्या खुजाला वचन दिव्याप्रमाण भेटला. तो खुजा त्या मजुराची शरा पठातून बसता रोय.

या खज न चांदीनी लागी करून ती मागवी मागवी बागवी पण शवरी एक लक्षण पुढेच वेव्हा 'वात मजुराका विचारले हे रोणाच्या वाट्याचे'.

तुच घ' ता मजूर खजाला इग्याला तुडा रिक्षरा काय निवलय देखील नाही म्हणून तुच वा ठवून घे आणि ह वध पुढे शतधूम करायला त्रियक सकास.

पुढे कधी खाणीत पाऊल टाकू नकोस खुजा मजुराला बजावून सांगून निघून गला.

त्या मजुराने दाक प्यायची सोडलीच होती. पुढील आयुष्य दानधर्म करीत तो सुखासमाधानाने घालवू लागला.

त्याच खाणीत आणखी एक विचित्र गोष्ट घडली ती गोष्ट एका मजुराचीच होती.

एकदा एका मुजान एका मजुराला विचारल काय? तू एकदाच काय करतो आहेस साकलीला या घड का?

ता मजूर म्हणाला बरे या खाणीत लाखड आहे तितक्य 'एका माणसाच पाट शरगवडा देखील पुरय नाही दोघांनी

तेथस वसुमला होनां खुजाने त्याला विचारल- कायने तू किनी वेळ आपल्याक असे कुळा वाटते ?

दोन एक ताम शीपली असेल ! मजूर म्हणाला

खुजा काहीच झालला नाही इतक्या एका वाटेन त्याला ने दोघ जया जागी पहिल्याने वेटरने मेथे घेऊन गेल्या आणि त्याच्या हातात एक चांदीने नाण देऊन म्हणाला - गावान जाऊन एक रोटी घेऊन ये

मजूर खाणीतून वर जमिनीवर आला तेव्हा खाणीच्या तोंडाशी काम करणाऱ्या चार स्त्रियांनी त्याला पाहिले व घाबरूनच गेल्या आणि हातातले काम सोडून पळून गेल्या मजूर गावान गेला पण सर्व शांत झालेन गेलले त्याला दिलेले त्याला ओळखीची अशी एकही जागा दिसली नाही. स्वतःचे घबरेलील तो ओळखू शकला नाही. एका दुकानदार जाऊन त्याने एक रोटी मागितली त्याने दिलेल नाण पाहून दुकानदार म्हणाला- "हे नाणे शंभर वर्षां पूर्वीचे नाणे आहे "

तेव्हा मजुराला आपण शंभर वर्षे शीपली होतो असे वाटले तो खाणीत परत येऊन त्यां खुजाला म्हणाला- "मला

यापेस मी आपला वेळ हायला होता आता माझ पुढे कसे काळपार ?"

ते तसे काही रे बाबा तू प्रुहा गावान जा तू जास्तच जास्त दोन वन शोपला असतील आणि हू पहा तू बरोबर एका वर्षाने येऊन पुन्हा मला भेट मी यथेच भेटेन खुजाल या खपस घोडे सोने मजुराला कित धर्मा त्याला पाठपुरा दिले.

या खपेस मजुराला आपले घर ओळखायला त्रास झाला नाही परंतु त्याने आपण अनुभव सर्वांना सांगितल तेव्हा त्याचे बंगले त्याच्या ग्रामकोला व मुलांवाळांना खरे वाटले नाही

एका वर्षानंतर तो मजूर पुन्हा त्या खाणीत उतरला व त्या खुजाला भेटला

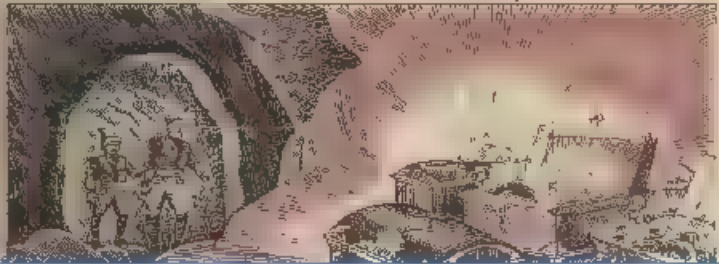
'या खपेस मी तुला एक खजिनाच दाखवितो जल माझ्या बरोबर !' खुजा त्याला म्हणाला त्याप्रमाणे खुजा खाणीत एका जागी येऊन गेला आणि त्याने म्हट- त्याप्रमाणे खणखरच तेथ एक मोठा खजिना होता

"हा खजिना एका काळी जमिनी पासून जवळच होता फार खोल नव्हता मजूर लोक सहज वाटेन तेथडे वन येऊन जात पण पुष्कळांना फार गर्भ झाला म्हणून हा खजिना जमिनीत खोल घसला तू तुला वाटेन तेथडे वन येऊन जा आणि आरामात पुढील आयुष्य जालव."

"मा खजिन्याविषयी मी आपल्या मित्रांना सांगितले तर चामल का ?" मजुराने विचारले

"तुला वाटले तर सांग आणि मुबळ काबडे येऊन जाऊन वाटेन तेथडे वन उचलून घऊन जायला सांग" खुजा म्हणाला

तो मजूर मोठा श्रीमंत माला परंतु त्याने ही गोष्ट आपल्या मित्र प्रडळीस सांगितली तेव्हा त्याच्या बोलण्यावर कोणासाठी विश्वास बसला नाही त्यानंतर त्या खजिन्याचा शोध कोणासाठी लागला नाही

डोके फिरविणारी चिच

कुमार विहिरोवर चिचचे एक रंगने पावून बाकरीचा म्हणान्त अग सुने हे ११११ वथ एक चिचचे आडे इंगडिल जाले चिचचा नांगल्या की काय यमल होईल नाही ?

चिच विचून आपण एक म्हास चिचचे घेऊ. " सुनीता म्हणाली.

अग म्हास त्वावरबाकरी वडी विचजाकरी कोणी डेबाकरी यकीनी नकोन का ? न बाकरीकरी बाकरी तावून ये केवही घडकी हुकीन ती ' कुयार म्हणाला

यकीनी कुभाकडून एक म्हास बाकरी आलाये

कुयारने तिला विचारले एक लास म्हास कशांना या ?

बाकरी माईला समूक त्वा फार जाबडने, तिच्याकडे तूण पोठविण्यामाडी एक म्हास म्हास घेऊन आले आले सुनीता म्हणाली

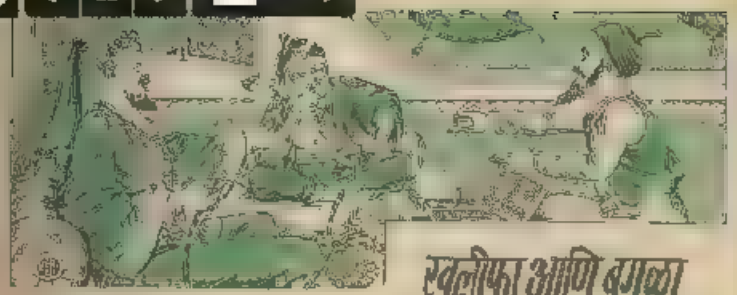
अग एण आपल्याला पुरेन की ताडी याच्येच जेवत आहे आणि ताडी म्हासविण्याच्या त्वा कशाता असे म्हणत कुयारने बाकरीला एक दिनी

आपला जोरदा बाकरी पावून चार पांढ बाकरी आले एका म्हासविणान पुढ वळत विचारले कोन रे बाकरीला की बाकरी आहे ? कुयारने घेतलेली मोठ म्हासिनी न बाकरी त्या म्हासविणान हातापल्या काठीने कुयारला म्हासविणान म्हासविणान

का ही म्हास का म्हास कुयारने विचारले

तुम्ही म्हास म्हास म्हास म्हास उभे पीक चक श्रावत तुम्ही लाकरी तर ही काय करणार रे ? म्हासविणान म्हणाला

ते ऐकून सर्व हसू लागले आणि कुयारने म्हासविणान होऊन मान खाली कळत विचून गेला

खलीफा आणि बाकरी

बाबादादा म्हासाला खलीफा एकदा दुपारी

बाजिराणी बाकरी दमला हांना म्हास

हुज्याने घेऊन एक मोदामार आला

बाकरीची चढी दिवी एखादी बांगली

वस्तु विकत घेऊन आपल्या बाजिराला

हावा असं खलीफाला वाटत, म्हणून त्यान

मोदामाराला आत बोलावून आपापला

मार्गितल

त्या मोदामारान बाकरी पेटी उघडून

दाखविली अंधा, रत्तदार, कुंगदे व

अशाच वस्तु होण्या खलीफान एक रत्त

जिनि केल्या विकत घेऊन तो बाजिराच्या

देगमला देण्यासाठी घेतला पेटीतल्या

कजान काहीतरी वस्तु खलीफाला दिसल्या

खलीफान "आत काय आहे रे ?" विचारले,

मोदामारान त्या कायतून एक डबी व एक

कागद काढून दाखविला आणि म्हणाला-

परकर ! या डबीत काय आहे, मला

बाहो उघडीत एका म्हासविणान म्हासविणान

म्हासविणान ही डबी विकत घेतल्याने मार्गितल

आपण पात्रित न म्हासविणान आणि वाटल

ती किमन खावी

त्या डबीत कमल तरो काळ चुर्ण हात

कागदावर काहीतरी लिहिले होते एण ना

भाषा कोणती हे कळले नाही खलीफाने

मोदामाराला पेसे देऊन पाठवून दिले

आणि बाजिराला म्हणाला- ही भाषा

कळणारा कोणी मिळाला तर बोलावून

घेऊन या "

बाजिरा म्हणाला- सरकार ! मोठ्या

घडीदीत जो इमाम आहे त्याला जगातल्या

कितीक भाषा यतात त्याला विचार या

आले, इमाम साहबांना बोलावण्यात

आले त्यांनी कागद दोनदा तीनदा वर

पावून खालपर्यंत वाचून पाहिल्या आणि

म्हणाले "हुर ! ही हण भाषा आहे "

“बापून सांगा, काय आहे ते!” खलीफा म्हणाला. इमाम साहेबांनी कायदावर लिहिले होते ते सर्व वाचले आणि म्हणाले— ‘या हद्दीतले शाळेचे पूर्ण नाकान आढावयाचे आहे. मुतबोर’ असे म्हणून आपल्याला ज्या प्राण्याचे रूप होते असेल त्याची इच्छा मनात ठेवून पूर्ण नाकान ओढावे. इच्छिलेल्या रूप मिळाले म्हणजे वाटल गेला. प्राण्याचे रूपच तसे तर भाषा खुद्दा बंड लापते. असे रूप बदलल्यावर पुन्हा मानव रूप होते असेल तर पूर्वकड तोंड करून तीनदां होके जमिनीला टाकून पुन्हा तीन शब्द उच्चारणा पाहिले. पण एक शब्द आहे, कोणत्याहि प्राण्याचे रूप मिळाल्यावर

आठवणार नाही आणि आयुष्यभर तेच रूप कायम राहील.

इमाम साहेबांच्या तोंडाने त्या चूर्णाचे ते वर्णन ऐकून खलीफा फार खूष झाला. त्याने इमाम साहेबांना जरीपटका देऊन त्यांची दिवानी केली.

खलीफा आपल्या बजिराला म्हणाला— ‘आज आपण एक मृत्युवात सोदा केला आहे. माझ्या मनात कोणते तरी जनावर होऊन त्याच्या भायत बाळग्याची फार इच्छा आहे. उद्या सकाळी तुम्ही या आपण दोघ फिरायला जाऊ त्या वेळी ही इबी घेऊन जाऊ आणि प्रयोग करून पाहू.

दुसऱ्या दिवशी खलीफा आणि वजीर फिरायला निघाले. दोघ राजवाड्याच्या इबादानात फिरत फिरत राजधानीबाहेरच्या एका सरोवराच्या काठी यजून पोचले. सरोवराच्या काठी तिरतिराळे पक्षुपक्षी झुडत होते. त्याला पाहून खलीफाच्या व बजिरालाच्या मनात कोणता तरी जनावराच्या रूपात काही दिवस रहावे असे झाले.

ते सरोवरजवळ पोचले तेव्हा त्यांच्या भयोर सर्वांस प्रथम आला तो एक मोठा बगळा होता. तो एतोन एकेक पाऊल टाकीत बासे बंडूक खात चालला होता.

त्याच वेळी आणखी एक बगळा निघत आला आणि काठावर चालू लागला.

वजीर त्याला पाहून खलीफाला म्हणाला— ‘तुम्हा हे बगळी बगळ आला. आरसात काहीतरी बोलणार. आपण बगळे काय बोलतात ते एकू या का?’

खलीफाचा तो कल्पना जावडळी. त्याने त्या बगळ्या चूर्णाची इबी काढून भुतबगर म्हणून तो पुढे घेऊन ओढली व बजिरान पण तसेच केले. दोघ बगळे झाले.

तो नवा बगळा मामे खागाच्या बगळ्या-जवळ गेला आणि दोघ परस्परतःशी बोलू लागले. मासे खाणाऱ्या बगळ्याने दुसऱ्याला विचारले— ‘मी तुझ्यासाठी दान बंडूक घेऊन देऊ का?’

पण तो दुसरा बगळा म्हणाला— ‘मला आता भूक नाही. ये. आज मला पाहुण्यां गंधोर नृत्य करायला आग्रा झाली आहे. मी यथ धोडा घेऊ नृत्याक अभ्यास करा-यला म्हणून आलो आहे.’ असे सांगून तो धोडा वेळ सरोवराच्या काठी नृत्य करीत एकाच पायावर बराच वेळ उभा राहला. त्याला पाहून बजिराला व खलीफाला हसू आले. त्या दोघांना हसवताना पाहून राव्ही बगळे उडून गेले.

पाहून जास्त मोठी गंमत ती काय असणार? मी आपल्या आयुष्यभरात पाहून

बांगळी गंमत पाहण्याचे भला तरी नाही आठवत.” वजीर म्हणाला.

आपण हसलो म्हणून ते उडून गेले. आपण हसलो तरतो तर, करावित त्यांनी गाणे देखील म्हटले वसते. त्याच वेळी त्यांना ते त्या रूपात हसले बाबडू बार्दपण वाटले. कारण त्या रूपात हसल्यास मानव रूप मिळणार नाही हे त्यांना आठवले.

“अरे मानव रूप होते वसले तर सा शब्द उच्चारला की झाले. मुला आठवतो का तो शब्द!” खलीफाने विचारले.

‘होय, पूर्वकड तोंड करून आपण तीनदां होके टाकून मु. मु. मु.’ त्याला देखील तो शब्द पुरा आठवला नाही.

दोषे वाचकून वरुं दोषे पुढे काय' हो शब्द आठवला नाहीतर आयुष्यभर वगळण्याचा कसतच रहावे काय, त्याचा विचार करून ते आस्तच घाबरले. राजवाड्यात परतण्यात तरी काय अर्थ होता त्या क्षात ते नेले असले घर पाहूरेबाष्कांनी त्यांना पिटाळून लावले असले प्रजेचा तरी त्यांचा राजा व जमीन वगळ आले आहेत या गाडीवर कसा काय निदनाय नसावा भयला? दोष त्यांचा क्षात कितीक दिवस भटकून राहल भूक लागल्यावर बंडूक किवा खेकड खाण त्यांना अवघड तऱ्हेने म्हणून ते मिळतीत ही फळे व दाणा खाऊन काळ घालवू लागले. परंतु चौबी लांब लांब असल्यामुळे

लागल काही वेळ ते उडत त्यांत थाहा आनंद मिळ तेव्हाच आनंद काय तो त्यांना मिळू लागला. एकदा ते उडत उडत वगदीद शहरावर आकाशगत पोचले. एका जागी लोकांची गर्दी होती व ते कसला तरी जयजयकार करीत होते. ते कसला जय-जयकार करताना हे कळवे म्हणून दोघ राजवाड्याच्या छपर्यावर पोहोचत असत वगळ लमाल मी एक मिरवणूक होती वाजत गाजत लोक काढले होते. एकजण मुखमलीचा जरीदार पोशाख करून धाड्यावर असून जात होता त्याच्या चारी बाजूला गुलाम बाळत होते वगदीदची प्रवा पाठीमागून घालत होती आणि वगदीदच्या मिडी मुलगातल्या जयजयकार करीत होती.

खलीफा वजिराला म्हणाला 'असे कसबिने या मिडीच्या नाण्याने? या मिडीचा बाप एक जादूगर आहे तो माझा हातबंदी आहे कितीक दिवसांपासून तो माझ्यावर मूठ उडविण्याच्या प्रयत्नात होतो आणि असेच या क्षात आपल्यावर राहणाऱ्या काय? छे हे नाही चलायच आणि पंगोराच्या कदरीच्या तर्जोनाय जाऊ कदाचित आपण विमळून गेलेला झड तेथे आठवेक आपल्याला.'

राजमहाराजांच्या मर्चावळत उडाल आणि मदिमक्या वाजूला निघाले परंतु त्यांना उडत उडत उड्यादी शब्द मळती म्हणून त्यांना पाठ शेत त्याम उडत राहण्यावर दोघ दमून गले वजोर म्हानारा होता म्हणाल - 'आता पही जाणाऱ्यांना उडवा आणि न्यायिवाग बाळोव घट त्यांच्या आहे आज रात्रीभर गाठ तरी आराम कर.

त्यांना एका वरीन एव पडत बुतात पर दिसल तय रात्रीभर आराम करावयाच ठरवून दोघ त्याने उतरल व पर नव्हते वा एव गडका चिल्ले होता त्याला काही वाऱ्या चावण्या होत्या. दोघ त्या सोल्यातून उडत उडत आत गले सजीन एकाएकी चालला आणि खरफाटा म्हणाला 'तुम्हा! हे बुतातकीचे घर किती आहे भवाव भय मत्त वाटत आहे.

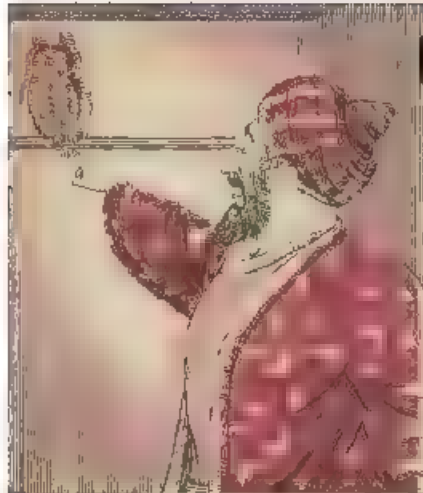
खलीफान वग वाजत काळे आवाज घ्या का लक्ष घडून एकल काठन तरी कणहल्या मागवा आवाज तक घन होता खलीफा म्हणत कळत पोचा पृथ गड्या एका शळ्याच्या खोलीत पोच हाकताच त्याला एका कोपऱ्यात एव घुनड जिण गाडीत उडत असलेले दिसल त्याच्या खोलीत दोघ वगळ आलले पाहून ते घवड मोडताना ओरडून म्हणाले- 'ये वगळघर, मला मक्त कर.'

खलीफान त्या बुधाला विचारले- 'बुधडा! तू मुझा मामच्यासारखान कोण त्या तरी सकात मापडकेला दिसतोस? परंतु मामच्या भवशावर घडून तुला फायदा नाही आम्हाच्या मिथीने वर्णन तु ऐकलेस तर, तुण बस असे तुला वाटल्या मिनाय राहणाऱ नाही अय सांगत खलीफान आपली गवे म्हकथा त्या बुतातल्या मागितली.

तेव्हा घवड म्हणाल आता तुम्ही माझे म्हकथा एका अय मसून घडवान आपली म्हकथा सांगायला सुरवात करी.

"मी एक राजकन्या आहे, माझे वडील एका बेंदादच्या शण्याचे महाराज आहेत

आपल्याचा ज्येष्ठ मांत्रिकाने फसविले त्यानेच माझी ही गत केली. एकदा तो आमच्या घरी येऊन माझ्या बडिनांच्या म्हणाला. त्याच्या मुलाशी माझं लग्न करून द्यावे. ते ऐकून माझ्या बाबांना फार राग आला. त्यांनी नोकरीकरणी त्या बुय्याला राज जाडेपावावे हे ठाकले. पण तो शेष पाहून आमच्याच घरात आमचा नोकर म्हणून नोकरी करू लागला. एकदा त्याने मला काडीतरी पेय भरवून म्हणून प्यायला दिले. ते प्याल्यावरूनच माझी ही गत झाली. त्याला मला संघं या पडक्या किंल्लूचला. आपण डेबल आणि म्हणाला, माझ्याशी याच रूपाचे कोणते लग्न करीपर्यंत मला

पडून रहावं लागलं. माझा बाप म्हण फार गविष्ट आहे. त्याने फळ मला नोवाचं लागणार! असे सांगून तो निघून गेला. कितीक महीन झालं मी यथे पडून आहे, रडत आहे. मला बाहेर जायं शक्य नाही, कारण उजंडरी माझ वर आहे. रात्री घराबाहेर पडले तरी तूटि सौर्य मला काय दिसणार?

अशा तऱ्हेन आपली ती रहकथा सांगून घुबड जाम्नेच रडू लागल. खलीफान तिची समजूत घालली. म्हणाला- आपले सबांजि दुख मारलेच आहे. आपण सर्व जाता या संकटांतून कसे काय सुटणार ते त्या अल्काफाच बाहेत.

"आपली सर्बांची सुरक्षा व्हायला एक मार्ग आहे. मी लहान होते तेव्हा एका ज्योतिष्याने मला संकटांतून कोणीतरी बगळा बांधवेल असे सांगितले होते. पुन्हा आपल्याला मानवरूप मिळायला एक उपाय मला सुचतो आहे. घुबड म्हणाल.

तो काय द्या? खलीफान आणि दजिराने एका स्वरान त्रिस्तल्ल.

तो मांत्रिक सफुटय दर महिन्यात एकदा यथे येऊन तेजवान्या उडवितो. त्या वेळी ते आपल्या पराक्रमाचे वर्णन करून सांगतात. तुम्ही जो शब्द विस्मरण आहां

रहा, घुबड म्हणाल.

ते लोक कव्हां वगार आहेत? कोण त्या खोलीत ते मजवान्या उडवितोत! खलीफान विचारल.

तुम्हाला आपल्याच मुक्तीची फिकीर दिसत आहे, माझ्या मुक्तीचा विचारच करीत नाही. तुमच्या दोघांविशीं एकाने माझ्याशी लग्न करून मला मुक्त करा. तत्पर मी पुढे काय करावयाचे ते सांगत नाही तर मी मागणार नाही, धमा कर घुबड म्हणाले.

ते ऐकून बाप त्रिकर्णव्यविभूड होऊन परस्परांच्या तोंडावर पाहू लागले. परस्परांचा सल्ला घेण्यासाठी दोघे मजव्यांच्या खोलीत गेले. खलीफा म्हणाला- वजीर माहेब' मोठा पैस पडल आहे. बघा! तुम्ही करून घ्या लग्न.

"अहो हे काय म्हणता हुजूर! माझ्या बायकोला हे कळल तर तो माझ दांढी डोळीच काडील. आतां या म्हातारण्यांनी नम्र शोभने तरी का?" हुजूर तर अजून तरुण वयात आहोत. आजपर्यंत लग्न देखील झालेले नाही. वजीर म्हणाला.

"तीच तर अडचण आहे, अहो, ती फकी आहे! तिचे काय वय असेल कोणास आजक?" खलीफा म्हणाला.

दोघांचे बराच वेळ बोलण झाले. वजीर म्हणाल- जन्मभरा बगळा होऊन रहावे. कायने तरी चालेल. पण त्या घुबडाशी आपण नाही लग्न काणार. म्हणून मजलाजान खलीफाला त्या घुबडाशी लग्नाचा तयार व्हाव लागल.

खलीफाचा निषेध ऐकून घुबड खुब त्रास म्हणाले- आपण आलात ही अशदी वेळेवर! आजच मी जातुंगाय. मजवानी उडवायला वगार आहे. ते मजवानीला बसतात ती खोली मां दावविते. असे सांगून घुबडाने बाप बगळाच्या बरोबर बोलावून नेऊन त्यांना ती खोली दाखविली. एका पडक्या भितीच्या जाडन ती खोली

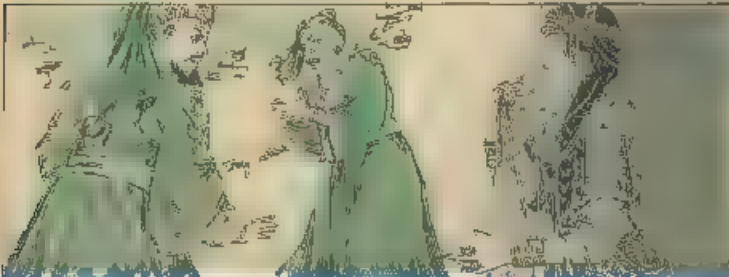
विमत होती त्या भारतीय समाजाच्या बऱ्याच जण राज्यात आता टुलनावर पंचपक्वान्ना पत्रावरून येण्याची त्यांच्या बारी बाबतला भाव तण समजत होते त्यात तो मोदीसुद्धा पण होता त्यांना खलीफात व विविधत मोठेखाले.

मोदीसुद्धा काही सामान हातात आता त्याला विचारले- एव का हा त्यांना पुला मानव हसत हे असेल तर काही उपाय ?

"आहे" त्यांनी म्हणले "हा हस भाषणेचा शब्द सुचविला तर त्यांना मानव रूप मिळाले मोदीसुद्धा म्हणाला

न आता एकूण खलीफा व राजा दोघांना परमानंद आला दोघांकडेस पुढेकडे वळत तेव्हा हाक मारत म्हणाले "मृतबोर" दुसऱ्या क्षणाच्या त्यांना मानव रूप मिळाले त्या आनंदाने दोघा परमानंद कडकडून भोसले

त्या दोघांनी परत घडत होते -"आ खोलीत घडत पाहिले तर त्या घडतल्या आता एक प्रगतिश्रम मंदिर स्वी उभी होती

Full Screen 177

तिला पाहून खलीफांना घडतले की त्या आधुनिकता ही काय एकदा उरवता साखळीत घडतले निघाला असे समज आधुनिकतांनाच त्यांमते त्यांतून निघ वगडातले परत निघाले

खलीफांना परत आलेले परतले परतले त्यांनी खलीफा पैसावरूनही घडतले काय असे प्रजाला खाले पाहून हात मिजविले प्रजेचा काय मग होता त्या राजवाड्यात शिखर मिजले हे त्यांच्या आधुनिकतांना एकदा राजकन्यांच्या काळाच्या खोलीत घडतले कळत आधुनिकतां टवळले होते त्याच खोलीत आधुनिकतांना पाठी दिसत आली परंतु मिजविला काही दिसत आली नाही काय हे त्यांच्या काहीच आधुनिकतां नव्हता खलीफांना विजयराज सामने त्यांच्या नाकाला न काढत तण दावत त्यांना वगडा वगडा परतले त्यांच्या खलीफांचे राज कन्याची यादामागत करत हाक

स्वयंवर

प्राचीन काळातली एक गोष्ट आहे स्वयंवर नामक राज्याच्या गादीवर भागेदराबाबा राजा राज्य करीत होता त्याला कुंदनदिनी नावाची एकूणती एक मुलगी होती तिच्या ह्यावण्याची कीर्ति दूर दूरच्या राजकुमारांच्या राजापर्यंत पोचली होती तिच्या सौंदर्याबद्दल राजाला आनंदच झालेला पाहिले होता परंतु त्यामुळे महिमी त्याच्या मनावर मोतीची छत्राचाच पसरलेली असे अतक देशाच्या महाराजांनी नागव पाहण्याकडे त्यांच्या मुनीला भागणी घालून दूत पाठविले राजाची राज्ये कनकागिरी व उदयगिरी येथील राजांना त्याही पुढे वाढून त्यांच्याही मुलीचे लग्न करून दिस्या राज्यावर घालून येऊ अशा वसण्या दावला घुस्वत केले, नागव पडला काय करवे, त्याला सुचना कारण एकाला खूब करायला जावे तर

दुसरा रागावणार तसे स्वयंपूर्वचे राज्य लहानच होते कोणी स्वारी केली तर शत्रुला मोठे वायवी शक्ति त्याच्यात नव्हती

राजाला तेव्हा काय करावे हे काही सुचले नाही, तसे राजाने आपल्या मुलीचाच सल्ला घेतला कुंदनदिनी स्वयंवर रचावे अशी सूचना केली आणि स्वयंवरची एक अट पण सुचविली ती अट म्हणजे एक परीक्षा होती हुषार राजकुमारांविनाय कोणी त्या परीक्षेत पास होणे शक्य नव्हते म्हणून कोणाला खूब करण्याचा किंवा नाखूब करण्याचा प्रस्नच झडत नव्हता

राजाले स्वयंवरामाठी इच्छुक राजकुमारांस स्वयंवरच्या अटीचे स्वरूप कळवून स्वयंवरामा हजर राहण्यास दूतांकरवी निमंत्रण पाठविले.

ठगण्यासारखे पूर्वीचे दूरदूरच्या देशाचे उमेदवार राजकुमार स्कंधपूरला हजर झाले स्वतःवर मंत्रपात तीन पेटीत ठेवण्यात आल्या होत्या एका पेटीत सोन्याची नाणी दुसरीत रुप्याची नाणी व तिसरीत सोन्याचांदीची नाणी निसळून ठेवून त्यांची हाकथी बंद करण्यात आली होती पेटीवर सोन्याची नाणी 'रुप्याची नाणी' व 'सोन्याचांदीची नाणी' असे लिहून ठेवले होते परंतु ती नावे लिहिली होती तीच नाणी पेटीत होती असे माव नाही पेटीतल्या हाकण्यांची अर्थातच बदलाबदल करण्यात आली होती म्हणजे सोन्याची नाणी ज्या पेटीत ठेवण्यात आली होती त्या पेटीवर

नाणी लिहिलेले हाकण ठेवले होते पण पेटीतली हाकण अर्थातच निराश्रयी होती ही गोष्ट सर्वासमक्ष सांगण्यात आली आणि सविस्तर पुन्हा अट समजावून सांगण्यात आली अटी प्रमाणे कोणत्याही पेटीत आज कोठ्यात पाहण्याशिवाय हात घालून एक नाणं काढून फक्त तेच नाणं पहावयाचे व पेटीत कोणती नाणी आहेत हे सांगायलाच आने होते फक्त तेवढच सांगायलाच नाही तर त्याचे कारण पण सांगायलाच

कोणत्याही राजाला किंवा राजकुमाराला ही परीक्षा थोडी कठीणच वाटली कोणत्या पेटीत कोणती नाणी आहेत हे कसे कळणार? आणि कळल तर त्याचे प्रमाण काय सांगायचे हा प्रश्न होता. म्हणून प्रत्येकाला थोडा रायज आला पुष्कळ विचार करूनही काणाला काही सोपसा आले नाही.

पुष्कळ देशाच्या मंत्र्यांचा मुलगा भाळचंद्र एक सूर साहसी व हुशार तरुण मनुष्य होता त्याने अनेक कला व शास्त्रे चांगली अवगत करून घेतली होती त्यात विचार करून पाहिल्या व त्याच्या एक उपाय सुचला तो मांडवात आला. त्याने तिन्ही पेटीत लक्षपूर्वक पाहिल्या 'सोन्या चांदीची नाणी' असे नाव ज्या हाकण्यावर होते

नाणे बाहेर काढले ते नाणे चांदीचे होते. तो ते नाणे पाहून म्हणाला- "या पेटीत सर्व नाणी चांदीची आहेत मीने व फक्त सोनं व असे ज्या हाकण्यावर लिहिले होते त्या पेटीतून एक नाणं काढून म्हणाला- "यात चांदी सोन्याची नाणी आहेत आणि तिसऱ्या पेटीत सोन्याची नाणी आहेत असे सांगून त्याने सांगितले ते उत्तर बरोबर आहे की नाही हे पाहून ध्यायला राजाला सांगितले. उत्तर बरोबर होते. सर्वांनी त्याला त्याने व कसे ओळखले हे सांगायला सांगितले

तेव्हा भाळचंद्र म्हणाला- 'मी सोन्या-चांदीची नाणी ज्या पेटीवर लिहिले होते त्या पेटीतले नाणे काढून पाहिले, ते चांदीचे निघाले त्या पेटीवर लिहिल्या प्रमाणे पेटीत नाणी ठेवणच शक्य नाही याची कल्पना मला होती नाव लिहिल्या प्रमाणेच नाणी ठेवली तर विशेष काय व

परीक्षा कसली? सोन्याचे नाणे निघाले तर सर्व नाणी सोन्याची व चांदीचे निघाले तर सर्व नाणी चांदीची असणार. तेव्हा हातात चांदीचे नाणे पाहताच मी चांदीची नाणीच पेटीत असणार हे अनुमान केले सोन्याची नाणी ज्या पेटीवर लिहिले होते त्यात सोन्याची नाणी असणारच नाहीत आणि चांदीची नाणी पाहिल्या पेटीत असल्याचे अनुमान मी पूर्वीच लावले होते तेव्हा दुसऱ्या पेटीत सोन्या चांदीची नाणीच असणार हे अनुमान लावले झेपे झाले तरली ती निसर्ग रही तिच्यात सर्व सोन्याचीच व पण असणार यात शका कायल्या नाणाने उरली नाही

आलसद्राष्ट ३ मध्ये सांगितल्यावर सर्वांनी याच्या हुशारीची प्रशंसा केली कुदने दिवीने शक्य परीक्षा भाळचंद्राच्या हुशारीत बघतांना सर्वांनी त्या हुशारीचे नफट टोळले होते म्हणून यात थोडा वादघुना आशीर्वाद दिला

जशात तस

राजेस न गोपेस वा देवां गैरकन्यांची गैर वचनपद्धत होई. दोघांनी कापणी आल्यावर घाल्याच्या रात्री आपल्या बळपात लावून ठेवल्या. राजेस तुपारी आपला निघाता येऊन गोपेसला म्हणाला—“गोपेस, मी येईपर्यंत या घाल्यावर बोंबी नजर ठेव.” राजेस निघून गेला. राजेसच्या बळपातले घाल्ये पाहून गोपेसला थोडा थोडा झाला त्याने दहा टोपली घाल्ये राजेसच्या बळपातले काढून आपल्या बळपात टाकले. राजेसने आपल्यावर आपल्या बळपात पाहिले तेव्हा त्याला घाल्ये कमी झाल्याचे संशय आला. त्याने गोपेसला विचारले—काय ते घाल्ये कमी झाल्यासारखे दिसते आहे.”

विचारांचा एक चवा येताना उचलून गेला रं१” गोपेस म्हणाला.

“तू उडवून लावू नयेस का?” राजेसने विचारले.

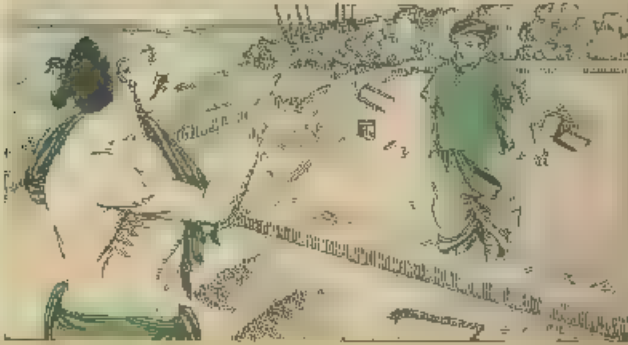
आहे तू घाल्यावर रखर देवायला मागिले होतेस. विमण्यांना उडवून लावायला कोठे मागितलेस? गोपेस म्हणाला.

न्यायतन गोपेस आधीच घरी तिघांना राजेसला म्हणाला—माझ्या घाल्यावर विमण्या बसल्या तर उडवून लाव तर का?”

गोपेस घरी निघून गेला. राजेसने गोपेसच्या घाल्यातल्या दोस टोपलेस घाल्ये आपल्या बळपात आणून टाकले.

गोपेसने परत आल्याचा विचारले—“काय ते घाल्ये कमी चले काम झाले.”

होकार्याचा दारा आला. त्याला मी काय करू? राजेसने उत्तर दिले.

परकल्याणी सोडा

एका राजाच्या दरबारी वीरदास नावाचा

एक दरबारी रहात असे तो एक स्वामिभक्त व विमवास्तपाय दरबारी होता.

एकदा वीरदासच्या तिघा मुलांचे राज कुमाराची काही तरी कामवावळून भांडण झाले आणि पारामारी चाली त्याने एक राजकुमार मरण पावला.

ते बळग्यावर राजाने वीरदासला बोलाविले आणि म्हणाला—“माझा मुलगा तुझ्या मुलांच्या हातून ठार झाला, म्हणून तिघांना फाशीची शिक्षा मी केली.

तरी कांणी काही म्हण्यार नाही परंतु त्यामुळे माझा मुलगा जिवंत होणं शक्य नाही म्हणून त्याबद्दल मी तुझ्यावर एक काम सोपवितो. तू ते काम केले नाहीस तर तुझ्या मुलांचा जीव वाचण शक्य नाही.

“महाराज” मी आपल्या मुलांच्या पंचकल्याणी घेऊन स्वतःच्या जिवाने प्राणापेक्षा आपल्या आज्ञेचे पालन करणं पेक्षा जास्त प्रिय होता कोणी काय

आस्त शब्द मानतो. आपण आज्ञा करावी.”

वीरदास म्हणाला.

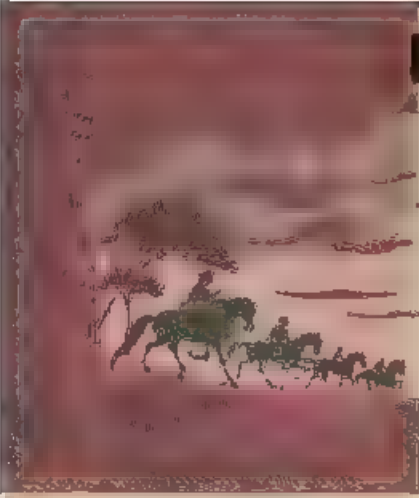
राजा म्हणाला—“म्यामळ नगुराच्या राजाकडे एक पंचकल्याणी घेऊन आहे तो एक जगप्रसिद्ध घोडा आहे. तू आपल्या मुलांना बरोबर पंऊन जाऊन तो घोडा पळवून आण. तुम्ही मागून तेवढं धन तुम्हाला मी देईन. तुम्हाला प्रवासासाठी चार घोडे देईन. तुम्हाला हातून हे काम नक्कीच पार पडेल.

“जो हुकूम महाराज! मी उद्यां उद्यान-

ताच या कामावर निघतो.” वीरदास म्हणाला, राजाने त्याच्यावर त्या कामाची जबाबदारी कां टाकली आहे हे नीरदासला माहीत होते. ते काम घोष्याचे होते व असक्यपण होते. म्यामळ देशाच्या राजाला

“महाराज” मी आपल्या मुलांच्या पंचकल्याणी घेऊन स्वतःच्या जिवाने प्राणापेक्षा आपल्या आज्ञेचे पालन करणं पेक्षा जास्त प्रिय होता कोणी काय

वाढेल ही किंमत दिली तरी राजा तो घोडा देणार नाही हे वीरदासला माहीत होते त्याला चोरून घेऊन जाणे देखील त्याच्या माणसाला शक्य नव्हते अशा परिस्थितीत राजा पकडून पार करील हे निश्चिनेचु झट्टे होते परंतु आज्ञा मुलांचा जीव बांधविण्यासाठी हा प्रयत्न करून पाहणे वीरदासला आवश्यक वाटले त्या घोड्याला पकडून त्याच्या प्रयत्नात त्याचा किता त्याच्या मुलांचा जीव गेला तरी वीरदास त्याला तयार होता, कारण तो घोड्याला पकडून घेऊन गेला नाही तर राजा त्याला व त्याच्या मुलांना फांसीवर लटकवील असे संस्थापकां घोडा पक

Full Screen

127

इश्याच्या प्रयत्नात मरण पावला तर वीरदास तो गोरवाचे ठरेल असा विचार करून तो त्या प्रयत्नाला लावला

दुसऱ्या दिवशी राजाने वीरदासच्या धर्ती त्याच्या नाण्यांनी भरलेली एक मोठी थैली आणि चार घोडे पावले केस वीरदास आपल्या मुलांबरोबर घोड्यावर बसून व ती थैली घेऊन थ्यामल देशाकडे निघाला थ्यामल तयार सुसुद्धासाठी होते वीरदास आपल्या मुलांबरोबर थ्यामल देशाच्या हद्दीवर येऊन पोचला तोपर्यंत सूर्यास्त झाला होता तेथे एक फार मोठे देऊळ होते देवळाच्या बागेत बाजूला बाकडां एकर जमीन होती. त्या देवळाच्या जमिनीची व्यवस्था करणारा एक व्यवस्थापक देवळातून राहत असे बाजूला कोठारे होती आणि अनेक मंथ्या इमारती होत्या त्यांच्या समोर किती बाजूला कडव्याच्या राखी राखण्या होत्या

वीरदास सरळ देवळाच्या व्यवस्थापकाकडे गेला त्याने जपली व आपल्या मंडाची ओंठव सांगून त्यांना व सरगावराचे होते ते मागितले म्हणाला- 'आम्ही या गावात तयार झाली आहो! आमच्या राजाच्या एका कामासाठी म्हणून आलो आहो! काळीस पडला आहे म्हणून आज देवळात उतरण्याची व आमच्या शाण्या-

विषयक चर्चा आहे असेही त्यांनी सांगितले. वर आपले फार उपकार होताने

व्यवस्थापकाने वीरदासाच्या हाताने एव मोठी व जड पैंती पाहिले त्याने मानच अगळे पाहिले हे त्याने बोळावने म्हणून नम्रपणे म्हणाला 'त्याने काय मोठे? तुम्ही फार दुरून काढून तरी आला आहा! तुमच्या उतरण्याची व खाण्यापिण्याची सर्व व्यवस्था मी करून देतो.'

वीरदास व त्याच्या मुलांनी ओंठोळ करून जवून घेतले नंतर वीरदासने आपल्या मुलांना जाऊन घोषावत सांगितले आणि स्वतः व्यवस्थापकाकडे गेला आणि त्याने गुप्तपणे त्याला संव गोष्टी सांगून त्याला गेल्या विचारला.

व्यवस्थापक पचकलवाणीचे नाव ऐकूनच दचकल्यासारखा झाला तरी स्वतःला घोडा सावरून तो वीरदासला म्हणाला- 'मला वाटते, तुम्ही जगाचे इतके कष्ट मजून करून इतके दूर आलात, हे काम तुमच्या हातून होणे शक्यच नाही म्हणून तुम्ही आलात तरी उबां लकाळी परत स्वदेशी निघून जा आम्ही महाराज आपला हा घोडा कोणत्याही किमतीवर बिकायला तयार होणार नाहीत त्या घोड्याला चोरून नेणे मानशाच्या हातचे काम नाही. चुकून कोणी तो प्रयत्न करू लागला तर त्या प्रयत्नात त्याला स्वतःचा जीव घालवून बसावे लागेल मी खरेखरे तेच सांगत आहे.'

Full Screen

177

52

176

म्हणाला- 'आज रात्रीच मी तुम्हांला तबल्यात पारविण्याची व्यवस्था करतां राजाच्या घड्यासाठी भवत व भुसा राजाच पोचवावा लागता त्याच्याचरोबर तुम्हांला तबल्यात पारविणं आम्हांला कठीण नाही परंतु तुम्हांला तेथ पोचते जगणं म्हणजे मृत्यूच्या जबड्यात टाकण्यासारखंच आहे.

'म्हणं पण आम्हां आत्महत्येला तयार होऊनच तर आलो आहो! आम्ही एवढ्यानेच नाही का नागितलं तुम्हांला?' आम्हांला गवताच्या पंढ्याचरोबर तुम्ही आत पोचते केलं तर त्याचं पाप कायणार नाही पुण्याच लागंनं बोरदाम म्हणाला

शब्दस्थानवाने चौघांना भुसाच्या सोन्यात बसाला हांगून नोकरीकरांची ती मोली राड्यांत टाकाविली वीरदासत दिलेली सोन्याच्या नाण्यांची धेली पडत आल्यावर गुगुरित पात करीत असे हांगून व्यक्ती पकाने मी ठेवून घेवली

भवत व भुसा रमायल देशाच्या तबल्यात पांन घोरना मल्हाराय गुळटून मन्ती होती तबल्यातल्या नोकरीसाठी पोती उतरवून ठेवून दिली आणि पुन्हा जाऊन हांगल

शोध्या वेत्याम वीरदास व त्याचं मुलंन लठलं व पोती फाडून बाहेर आलं भायली बाहून दिल्याशिवाय माजराच्या पावलांनी

भंजल पांचल तो घोडा उत्तम जातीचा होता म्हणून त्याला ओढखणं कठीण गेलं नाही. तो घोडा नव्या लोकांना पाहून बिचकला

पण कीर्तनासमं तिकडे लक्ष दिले नाही जवळ जाऊन त्याची दोरी सोडू लागला. वीरदासाचा हात लागतच घोडा लाखा हाडून ओरडू लागला, म्हणून वीरदास व त्याचं मुलंन बांधूला सरकले इतक्यात पाहरेकऱ्यांनी येऊन वीरदास व त्याच्या मुलांना कैद केले आणि राजासमोर नेऊन हजर केलं

हे लोक पंचकाल्याची घोडा पोरून त्याला जाल हांगे दाना उजाडपर्यंत तबल्यातच बांधून ठेवा उजाडल्यावर काय तो निकाम लागंनं राकाने नोकरींगं भावून वीरदास व त्याच्या मुलांना पाठवून दिले उजाडल्यावर राजानं चौथा कैद्यांना बोलवून त्यांना मोकळं पणी समोर बसविले

बाणि विचारले- 'कोण तुम्ही? वा तऱ्हेनं जीव बोक्तात का घालीत आहां? तुम्ही बरेकरे बोला'

वीरदासने पुरवातीपासून बोंबटपर्यंत करी घोष्ट सांगून टाकली.

राजा ते सर्व ऐकून म्हणाला- 'वीरदास! मुक्या म्हणण्यावरून तुझा स्वार्थ यत्त काही नाही हे मला दिसते आहे परंतु तुम्ही सर्व बोक्तात पडला आहां हे स्पष्टच आहे शाहून जास्त मोठ्या बोक्तात तुम्ही कवी पडलात का? पडला असेल्यात सांगा ते ऐकल्यावर माझा त्याच्यावर विश्वास बसला तर मी तुम्हा मुलांपैकी एकाला मी जिवंत मुक्त करीन'

वीरदासने क्षणके पूर्वीचे आयुज बोढ आठवण्याचा प्रयत्न केला व म्हणाला- 'हाय महाराज! पाह्या लागल्यात अशीच एक दोष्ट पूर्वी घडली आहे

सांग तर ती गोष्ट.' राजा म्हणाला (पूर्वी घडलेची गोष्ट पुढल्या अकरात)

धन - प्राप्ती

एकदा एक सेटर्नी ज्योतिष्याची बोलत बसले होते त्याच वेळी एक मुलगा तेथे कोठून तरी जाला ज्योतिषी त्या सेटर्नीला त्या मुलाकडे बोट दाखवीत म्हणाला 'तो गरीब मुलगा आहे ना, त्याचा बाप मजुरी करून आपले बोट भरतो. परंतु तवकर त्या मुलाच्या बापाचा धनघाति होणार आहे व पुढच्या कायद्यात त्याला जुळ निलगार आहे'

सेटर्नीचा ज्योतिष्यावर विश्वास होता ते त्या मुलच्या बापाला भेटून म्हणाले- 'तु आल्या बुलासी ज्योतिष्याची सावधान राख मी तुला रोखते पत्ते देतो'

मजुराला जका जावी का सेटर्नीची ही कुबता काढी तरी स्वार्थ बुद्धीनेच केला असावी म्हणून त्याने विचारले 'पण काय हो पाव तुमचा होऊ काय'

'कोही नाही बाबा तुलाही ही स्थिति वाहून येता दया आली साध्या घरी तो रावविडस! नारळा वाहेल पांढेज तर तू बाणखी तोंतले स्वयं उठून ये जठरी म्हणाले

मजुराला पांचशे रुपये मिळाले त्याचा मुलगा सेटर्नीच्या घरी रावविडयालाखा वाडू लागला एक महिन्या झाला तरी सेटर्नीचा कांढून ही धनप्राप्तीची चिन्हे दिसली नाहीत तेव्हा सेटर्नीने जाऊन ज्योतिष्याला विचारले- 'काय हो ज्योतिषी तुम्हा एक प्रवृत्ति होऊन येता पण धनघाती काही नाही नाही की

कां नाही? झाली की मी सांगितल्याप्रमाण त्याच्या बापाला तुम्ही दिलेले पत्ते तशी का च्यामा मिळाले?' ज्योतिषी म्हणाला

पांचव घुलत पुन्हा हारल आणि दौपटीसह

वनवासाला हस्तिनापूराला निघाला.

दडसेन दगैरे चवदा संवत् २२५ च्या त्याच्या

अनेक निधाल

वाटत ते वर्तमानपर नामक गावी पांचजे.

तब त्याला भेटायला हस्तिनापूरवासी काही

लोक आले व म्हणाले 'यधिष्ठिरा' तुम्ही

आम्हाला सोडून असे वनात काय निघालात?

अम्ही मुद्दा तुमच्या बरोबर येता

यधिष्ठिरा मन्त्रपण त्याला म्हणाला - मी

म्हणता ते एकूच ज्या आम्हांला जणाला

ज्या यातला सहन करणारा आगतीच त्याच्या

कल्पननेच आपले आजोबा भीष्माचार्य,

पितृमुल्य धृतराष्ट्र महाराज आणि अश्वत्थामा

मातोभी कुतो पाण्यानर रागरच कोमळता

आहे तुम्ही परत जाऊन आमच्या घरात

त्याच मान्यते केलत तर त्यांना मूळ हाईल

व आम्हांला आनंद होईल

यधिष्ठिराच्या तोंडचे ते तब दबन

ऐकून सर्व नागरिक पांडवांचा स्तुति करीत

हस्तिनापूरला परतले.

त्यानंतर पांडव रथात वपून वनवासाला

पुढे निघाले सूर्यास्ताच्या सुमारास ते एका

विशाल वटवृक्षाखाल वंऊन पांचव आणि

रात्रभर तेथेच धाराव करण्याचे त्यांनी

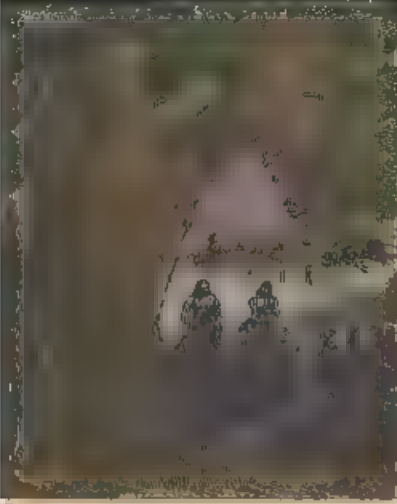
ठरविले. पांडव गावाबाहेर उतरले आहेत हे

ऐकून जवळपासच्या गावांतली शस्त्राण मंडळी

त्यांच्या वनातून आली व सुसंघटित झाल्यावर

पांडव पुढच्या प्रवाहाची तयारी करू लागले

तेव्हा सर्व शास्त्रज्ञ त्यांच्याअनेक निधाल

तेम्हां मुषिळिर त्हांना म्हणाला-
“आम्ही आपले सर्वस्व घालून वनवासात
जात आहो. तुमचा सर्वांचा उदरनिर्वाह
कसा चालणार? तुमचे कष्ट वगळता
पाहवणार नाहीत. म्हणून तुम्ही घरी परत
जाणेच बरोबर होईल.”

‘परंतु आम्हांला तर तुमचाच आश्रय
आहे आम्ही कोणाच्या तोंडाकड पड-
वयाचे?’ नाह्य मंडळी म्हणाली.

“आम्ही असहाय स्थितीत आहो. जवळ
परिस्थितीत तुम्हां सर्वांसाठी कवमुळे व
फळे आणावला भी आणल्या मार्गदांना कसे
काय पाठवू जकेन?” मुषिळिराने स्पष्ट
सांगून टाकले.

Full Screen 127

“आम्ही स्वतःचे कष्ट स्वतःच सोवू
आम्ही फक्त तुमच्या संगतीत राहण्यासाठी
येत आहो.” नाह्य म्हणाले.

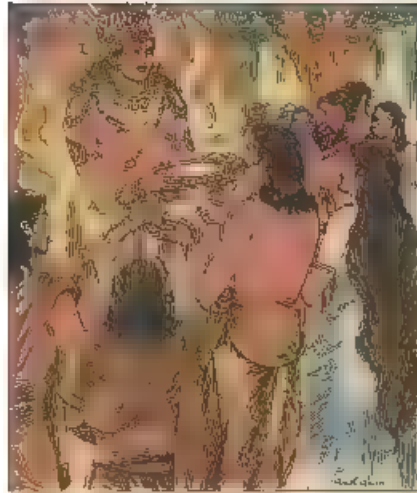
मुषिळिराने आपले पुरोहित धीम्यमुनि
यांस विचारले-“मुषिवर्ये, ही बाह्यामंडळी
सर्वे तऱ्हेचे कष्ट सहन करण्यास तयार
होऊन निघत आहेत आम्ही नकार दिला
तरी बाह्य सोडून नाहीत, मग जंगलान
यांचा उदरनिर्वाह कसा काय चालणार?
काही उपाय असेल तर सुचवावा!”

“मुषिळिरा! जर हे आदित्म्य आहे
तू सूर्याची आराधना कर आणि त्याच्या
रूपेने बाह्यांच्या उदर निर्वाहाची व्यवस्था
कर.” असे सांगून धीम्य मुनींनी सूर्य-
पासनेचा मंत्र दिला

मुषिळिराने धीम्य मुनींच्या सल्ल्या-
प्रमाणे सूर्याची आराधना केली. सूर्याने
प्रसन्न होऊन मुषिळिराला वर मागण्यास
सांगितले तेव्हा मुषिळिराने बाह्यांच्या
योगक्षेमाची व्यवस्था करण्यास सहाय्य
करण्यास विनंती केली तेव्हा सूर्याने ताब्यात
एक मांडे मुषिळिराला दिले व म्हणाला-

“गोपनी कवमुळे व फळे दिव्यवृक्ष पर
आदिघरात ठेवून देऊ लागली म्हणजे हे यात्र
क्षीय विक्रामे होणार नाही. वशात तऱ्हेने
अर्बे अनिधी सत्पट होतील” असे मागून
सूर्य अंतर्धान पावला.

पांडव कायमक वनात होत असतो

एकादा घुतराष्ट्र विदुरालाबोलावून म्हणाला—
'विदुरा' पांडव वनवासामा बघावूनतर
प्रजा आत्मच्छावर रागावरयाताय्यी झाली
आहे असंगुष्ट प्रजा वसंतली तर राज्याचे
मुकसान होण्याची शक्यता आहे काही
उपाय असले तर मांग !

“राजा! धर्म, अर्थ व काम या पर्वांचा
मूळ आधार धर्म आहे तू धर्माचे पालन
करून आपली मुळे व पांडव यांचा मांसाल
कर दुर्घाताना वाकुनी घाघाच्या कपटी
पत्नान पांडवांचे राज्य जिकले असे तू
युधिष्ठिराला त्याचे राज्य देऊन टाक व
त्यांना अधिकारान काही काळ द्यावेत
तु रामन, वाकुनी आणि कर्ण यांना राहू
दे सभा वाळावून सर्वांसमक्ष घुशासना
करवी द्रौपदीची क्षमा मागयला सांग
युधिष्ठिर क्षमा करील तू माझा बल्ला
विचारलास व मला जो उचित वाटला तो
मी दिलो या उपर तूही पर्जे असे
सांगून विदुर गप्प बसला.

परंतु घुतराष्ट्राला भयकर राग आला—
ता रामाच्या भरण म्हणाला तू हा काय
मत्स्य दिलास 'मी तू माझा भ्राता म्हणून
तुला जावर करीत आलो व तुला मत्स्य'
विचारला पण तूही दुबळी कायम आत
माझ्या मत्स्याचा स्वर्ग मला नघवत नाही

तू व्याव्याचिकट जाऊन को नाही राहात ?

विदुराने लगेच एव मागविना आणि
काम्यक वनाकडे निघाला

ता काम्यक वनात पोचला तेव्हा
युधिष्ठिर बाह्या मंडलीशी बोलत बसला
होता युधिष्ठिराने विदुराला वृकन येताना
पारिले व पांडवांना म्हणाला— 'आता
विदुरकाक कसाला येत आहेत! धुतात
आण आपल राज्य घालवून बसलो आहो.
पण आपली साम्राज्ये अद्याप आपल्या
अवलच आहेत ती जिकण्याची इच्छा
असेल शकुनी साम्राज्या मनात म्हणून
घुतराष्ट्र महाराजांच्या आश्रित पुढा घेत
खळण्यास निमयण घेऊन विदुरकाका आला
असतील पण यापुढे शून सहाय्यचे नाही
असे मो ठाविल आहे अर्जुनाचे मांडीव व
तुही गवा त्यांनी जिकलो तर आपण आपण
राज्य पुन्हा मिळविण्याचा विचार कायमचा
मोडलेलाच वग

इतक्यात विदुर तिकडे येऊन पोचला
पांडवांनी त्यांना मासोरे जाऊन त्यांचे स्वागत
करी घुतराष्ट्राने जमा अपमान केला होता
तो सर्व सांगून विदुर म्हणाला— वनात मी
तुमच्या अश्वयाम आलो आहे.

व गजत युधिष्ठिरा म्हणाला— विदुर
काय ! आता आम्हींच्या मत्स्या जायला

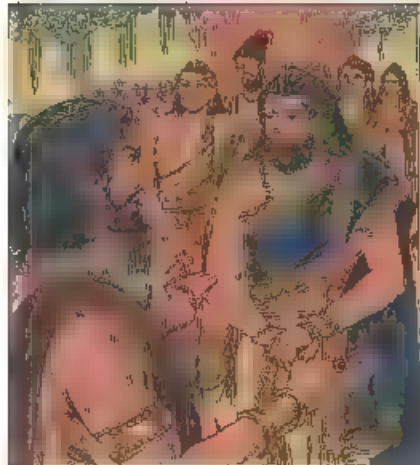
तुम्ही साम्राज्या बराबर राहाल यावेक्षा
जास्त आनंदाची गोष्ट ती काय
असणार ?

विदुर काम्यक वनात जाऊन पांडवांच्या
बरीतर राहू लागल्याचे धतराष्ट्राला कळले
ते कळल्यावर त्याने काय तोटून वेलक्याने
आठवून घुतराष्ट्राला फार पड्याताप
वाटला आता विदुराचा सल्ला आपल्या-
एवजी पांडवाना मिळत राहणार ह्मणेवील
त्यांना आवडल नाही म्हणून त्या संजयाला
विदुराला बोलावून आणवयास पाठविले
म्हणाला— संजया किती आनंद तरी विदुर
माझा माऊ आहे मी त्याला तोंडन घोकलो
म्हणून तो वही सगळ्या पांडवाकडे गेला

युधिष्ठिराने ते अक्षयपाव द्रौपदीच्या
हातात दिले त्या दिवसापासून द्रौपदी दर
रोज कांदमुळे व फळ शिजवून त्या अक्षय
पावात ठेवू लागली उच्छ्रित अन्न सर्व
ब्राह्मणांना व पांडवांना पुरल इतके त्यात
मिळू लागले युधिष्ठिर दररोज प्रथम
अतिथींना वाढायला मागून नंतर आपल्या
भावांबरोबर जेवू लागला सर्वोची जवण
आटोपल्यावर द्रौपदी जेवू लागली

पुढे काही काळ लाल्प्यावर पांडव
रागाकाठचा निवास मोडून सरस्वती नदी
काठच्या काम्यक वनात येऊन राहू लागले
ते एक अत्यंत सुंदर प्रदेश होता त्यात
सुखी मृती राहान अत्यंत

बाहे त्याच्या शिंद्यास भाषी बूढी कुच कामाची जाहे म्हणून तू जाऊन त्याला परत बोलावून घेऊन ये

संजय काम्यक वनात गेला आणि विदुराला परत बोलावून घेऊन जाण्यासाठी आल्याचे त्याने युधिष्ठिराला सांगितले मंतर तो विदुराला म्हणाला- 'दादा! धृतराष्ट्र महाराजांना फार पळजानाप झाला त्यांनी मला मुद्दामां परत बोलावून जाण्यासाठी बुद्दाम पाठविले आहे आपण याला नाही तर धृतराष्ट्र महाराज त्या दुःखातच या जगाचा निरोप घेतील.'

विदुराने युधिष्ठिराचा निरोप घेतला व ज हस्तिनापुरा परत आला धृतराष्ट्र

पुढे सव्वादस मा देऊ परत आलास तू गल्यापासून मला काहीच सुचत नव्हते मला माझ्या चुकीबद्दल क्षमा कर'

ते ऐकून विदुर म्हणाला- 'दादा! तुम्ही आज्ञा धिराधर्म आहे. मी तुझ्या हिताचाच सल्ला दिला होना माझ्या दृष्टीत पांडव व कौरव सारखेच आहेत परंतु पांडव आज सकरात आहेत व त्याबद्दल ते जबाबदार नाहीत. म्हणून त्यांच्याविषयी साहचिकच माझ्या मताने बीडी सहानुभूति आहे.'

दुर्बोधना विदुराला परत बसला पाहून दुःशासन, शकुनी व कर्ण यांना बोलावून म्हणाला- 'पाहिलेत विदुराकाका पुन्हा परत आले! ते नहमी पांडवांच्या वाजूतच बाबांना सल्ला देतात आता पांडव पुन्हा हस्तिनापुराला परतले तर मी आत्महत्या करून भोकळा होऊन जाईन.

शकुनी दुर्योधनाला म्हणाला- 'तू तरी काय देहपासारखा झोळतो आहेस र' तुझ्या वडिलांना बोलाविल तरी ते परत येण्याच नांव काढणार नाहीत

परंतु दुर्योधनाचे समाधान झाले नाही कर्णाने ते ओळखले तो शकुनी मामांना आणि दुःशासनाला म्हणाला 'आपण

अपेक्षित न होऊन वध करून द्याकुवा आता त्यांचा काटा काढला नाही तर पुढे ते अशक्यच समज'

कर्ण म्हणाला ते सर्वांना पसंत पडल सर्वांनी ससैन्य काम्यक वनावर स्वारी करून पांडवांचा वध करण्याचे ठरविले

श्रीक त्याच वेळी व्यासमुनी धृतराष्ट्राकडे आले आणि म्हणाले 'धृतराष्ट्रा! जरे पांडवांना वृतात फसवून त्यांचे राज्य जिंकून तुला काय मिळाले? मला हे बिलकुल आवडले नाही आता तुम्हा पोरगा काम्यक वनावर स्वारी करून पांडवांचा वध करण्याच्या विचारात आहे हा विचार नाही त्वविचार आहे तो निकडे गला तर परतणार नाही तू त्याला हा मूसपणा सोडून द्यायला सग' हा सर्व अन्याय व अधर्म दोळ्या देवत घडन असता तुम्ही सर्व प्रीथम द्रोण, विदुर वगैरे मौन धारण करून कसे काय बसले आहां?

ते ऐकून धृतराष्ट्र म्हणाला 'मुनीवर' हे ज काही घडल व होत आहे मीमच्या पैकी कोणालाच आवडले नाही परंतु धृष्ट प्रयामुठ मी हे सब काहीच धांवू शकला नाही तो माझी पर्वाच करीत नाही तुम्हीच त्याची कात उघाडणी करावी

'मला आवश्यक काभासाठी जावयाचे जाते मेधें मेधें भावाचे मुनी वेगार आहेत तेव तुझ्या मुलाला नीट समजावून सांगतील' असा सल्ला देऊन व्यासमुनि निघून गेले

महर्षि व्यासानी सांगितले होते त्या प्रमाणे काही दिवसांनी मेधय मुनि हस्तिना पुराला गेले धृतराष्ट्राने त्याचा यथोचित सत्कार केला आणि हात बाडून म्हणाला- 'मुनिवर्ये! आपले वातां कोटूव रेणे झाले?'

मेधेय म्हणाले- 'धृतराष्ट्रा! मी तीर्थ यात्रा करीत काम्यक वनात गेलो होतो. तेथे पांडवांबरोबर काही काळ राहिलो आतां नव्या वर्षावाला आला आहे पांडव वत्सल

वस्त्र व जडा धारण करून वंदमुळे व फळे वाडून राहान आहेत. पण ते आहेत तेथे समाधानाने व आनंदाने रहात आहेत."

"मुनिवर्य पांडव सकुल आहेत हे ऐकून आनंद झाला. त्यांच्या मनांत क्रोध, द्वेष इत्यादि नाहीत ना? नाही तर ते मध्येच आपला नियम सोडून हस्तिनापुरावर जाऊन राहणे!" वृत्राष्ट्राने विचारले.

"भूकंप झाला, जाकास कोसळले आणि प्रलयकाल आला तरी पांडव आपल्या वृत्तापासून डळगटून नाहीत. अशा सर्वज्ञानी पांडवांची तुझ्या मुलाने अभ्यास केला." मैत्रेय मुनी म्हणाले.

नंतर मैत्रेय मुनि दुर्योनिनाला म्हणाले— "हे बंधू, माझे ऐक. तुझ्या बोव्यात अल्प मात्र बुद्धि उरली असेल तर पांडवांची मैत्री कर. भीमाने कान्वस वनात किष्कीर नासक राक्षसांचा वध केला आहे. त्याने वकासुराचा, हिडिंबासुराचा आणि जरासंधाचा वध केला हे मुलांसाठीच आहे. हृपदासारखा बलिष्ठ राजा त्यांचा सासर आहे. कुष्णासारखा

पांडवांची वर करण तुम्ही हितार्थ नाही. ते ऐकून दुर्योधन शब्द उच्चारला.

ते पाहून मैत्रेय मुनींना राग बाला. त्यांनी त्याला शाप दिला— "तुझ्या या माजलेल्या मांड्या भीमाच्या गदने मग होतील."

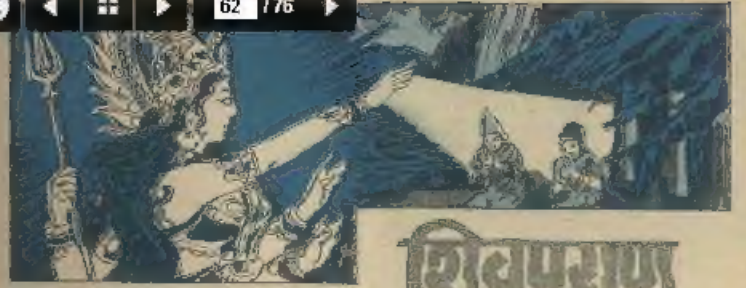
वृत्राष्ट्र हात जोडून म्हणाला— "मुनिवर्य! माझ्याकडे पाहून माझ्या मुलाचा अपराध पीटात ध्या!"

"मा क्षापातून भुक्तीचा एकच एक उपाय आहे. तुझ्या मुलाने पांडवांची मैत्री जोडली." मैत्रेय म्हणाले.

"मुनिवर्य! आपण आतांच भीमाने किष्कीर राक्षसाचा वध केल्याचे सांगितले. तो वृत्तांत ऐकण्याची इच्छा आहे." वृत्राष्ट्र म्हणाला.

"तो वृत्तांत विवराळा विचार!" असे सांगून मैत्रेय मुनी निघून गेले.

"भीमाने किष्कीराचा वध केला का?" असे म्हणत दुर्योधनने दुर्योधन सभेतून उठून गेला.

शिवपुराण

[४]

ब्रह्मदेव, विष्णू आदिक विष्णू पर्वतावर निघून गेले आणि त्यांनी मेनका व हिमवान यांचा समजावून सांगितले की त्यांनी महादेवाला प्रसन्न करण्यासाठी तपश्चर्या करून तिला आपल्या गौरी जन्म वेषास विनंती करावी. नंतर ब्रह्मदेवादिकांनी महादेवीचे स्तोत्रगान करून तिला प्रसन्न केले.

त्यांच्या स्तोत्रगानावर संतुष्ट होऊन महादेवीने त्यांचा दर्शन दिले. महादेवीच्या बुकड्याचा प्रकाश चतुर्दिक पसरला होता. तिच्या सहस्र हस्तात त्रिशूल आदिक वास्त्यास्ये होती. ब्रह्मदेव आदिकांनी हात जोडून निवेदन केले— "हे महादेवी माता! तू दक्षाच्या पोटी सती म्हणून जन्म घेतला होतास. शंकराची विवाह करून त्याला

सुखी केलेस. मंतर वक्ष यज्ञात पतीचा अपमान असताना शांततापूर्वक तू देहत्याग केलास. तुझ्या विरहामुळे निरवत होऊन शंकर ध्यानमग्न होऊन बसला आहे. म्हणून तारकासुर आदिक राक्षसांना क्षुप पावले. ते स्वैर अत्याचार करू लागले आहेत. कोणी अवतारीपुरुष अवतार घेऊन साधू-पुरुषांचे रक्षणकरील व दुष्टांचा नाशकरील अशी आज्ञा मंत्रात वाळवून आम्ही माजवर वाट पाहिली. मिलोक उल्ल होऊन तारकासुराच्या वधाची वाट पहात आहे. म्हणून तू मेनका व हिमवान यांच्या पोटी जन्म घेऊन तारकासुराचा वध कर व त्रिलोकांत पुन्हा शांतिस्थापना कर."

महादेवीने त्यांची इच्छा पुरी करण्याचे वचन दिले आणि अवश्य झाली.

तिकडे ब्रह्मदेव आदिकांच्या इच्छेप्रमाणे मेनका व हिमवान तपश्चर्येत लीन झाले. पंच शुक्ल प्रतिपदेपासून सप्ताशीस आठवडे तपश्चर्या केल्यावर त्यांच्या घट्टा अक्कीवर प्रसन्न होऊन महादेवीने त्यांना वर्षभर दिले व वर मागण्यास सांगितले.

तेव्हा मेनका व हिमवान दोघांनी हात जोडून विनंती केली-“हे माते! आम्ही तुम्हादर्शनाने पाप मुक्त झालो. आतां आम्हांला शौर्य, साहस व वृण या सक्तींनी परिपूर्ण असे शंभर पुत्र होतील वसा वर दे आणि तू स्वतः पुत्री रूपे आमच्या पोटी जन्म घेऊन आम्हांला कृतार्थ कर. त्यानंतर जगताच्या कल्याणासाठी शंकराची

विवाह करून आम्हांला शाश्वत कीर्ती देण्याची कृपा कर.” महादेवी ‘तथास्तु’ म्हणून अंतर्धान पावली.

काही काळ कोटल्यावर पाच मह् लष्ण इलेत असतां मेनकेला एक मुलगा झाला. त्याचे नाव भैजाक झाले. त्यानंतर तिला कमलाने नव्याणव पुत्र झाले आणि अगदी खेवटी आर्द्रा नक्षत्र असता चैत्र शुक्ल नवमीला एक सुंदर तेजस्विनी कन्या जन्मली. ती हिमवान पार्वतीची मुलगी, म्हणून तिला पार्वती हे नाव देण्यात आले. तिच्या तेजाने दाही विषा प्रकाशित झाल्या. देवांनी पुण्यवृष्टि केली. ब्रह्मदेव, विष्णु व शंकरादि देवांनी महादेवीचे स्तोत्रगान केले.

पार्वतीचा जन्म झाला तेव्हां तिच्या देहावर नीलवर्ण कांति झळकत होती. तिला चार हात होते. कपाळावर एक डोळा होता आणि तिची आकृति काली माते सारखी होती. तिचे ते रूप पाहून मेनका भ्याली व तिने प्रार्थना केली की सामान्य बालिकेचे रूप धारण करून सर्वांना सुखी कर. तेव्हां देवी एका सामान्य बालिकेसारखी जन्मल्यावर बरोबर रडू लागली.

हिमवानाला जेव्हा, महादेवीने त्याच्या पुत्री रूपाने जन्म घेतल्याची शुभवार्ता कळली तेव्हा त्याला अपरोपर जागृत झाला. तो ब्रह्मवृंदाचा बरोबर बैठून प्रभुतिगृहा-

जवळ जाला. कर्पूरदीप लावून कस्तूरीचा सडा घातला. ब्रह्मवृंदाने मेनका व हिमवानाला आशीर्वाद दिला. हिमवानाने वन, शन्य व वस्त्राभूषणे देऊन बाह्याणांचा सत्कार केला.

पार्वती हळूहळू लहानाची झाली. आपल्या सत्सौवरीवर ती दय्याखोऱ्यात विहार करी. कधी सिंहावर बसून हिंडे फिरे. गुहात व जडकाळ प्रदेशात सर्पबाज खेळे. कधी स्वतः आर्दे होऊन बापल्या सखींना मुले मुली करून शत्रुकलीचा खेळ खेळे. कधी आपल्या सखींना पेंडू हासवून तो ब्रह्मांड असल्याचे सांगे व पेंडूसारखे ब्रह्मांडाकायी खेळवीन भले सांगे. ब्रह्मदेव, विष्णु व महादेव यांच्या मूर्ती करून भी रव्यांना आज जेवावळा वाढणार आहे, असे सांगे. एक बरकुळ तयार करून म्हणे, हे ब्रह्मदेवाने तिमिले आणि विष्णू याचे रक्षण करीत आहे आणि शेवटी ते मोडून टाकून सांगे, हे शंकराचे काम आहे.

जसा तऱ्हेने पार्वतीचे बालपण संपल्यावर तिच्या विद्याभ्यास सुरू झाला. तिने सर्व विद्या संपन्न केल्या. ती सर्वदा शंकराचे ध्यान करून सामगानाचा पाठ करी, ती ध्यान मग्न असतां कोणी तिला पार्वती म्हणून हाक मारली तर ती मुळीच उत्तर देत नसे. परंतु कोणी तिला ‘शिवानी’

म्हणून हाक मारली तर ती उत्तर देई. मनात जाले की ती सिंहावर आपले वाहन करून विहार करी. त्यावेळी तिच्या हातात धनुष्य बाण, पिशूळ आदिक शस्त्रे असत. तिच्या सिंहावरतिरिक्त काहन किंवा इतर वस्त्रावरून आवडत नसत. ती कधी कधी जानंद मग्न होऊन नृत्य व गान करी. शंकराचे चित्र काढून किंवा त्याची मूर्ति तयार करून आपल्या सखींना दाखवी.

त्याच सुमारास नारद हिमवानाच्या दर्शनास जाला. हिमवानाने मामोरे जाऊन त्याचा सत्कार केला. त्याची पांचपूजा करून त्याला नमस्कार केला आणि पार्वतीला नमस्कार करायला सांगितले. नंतर नार-

दाला विचारले-"मुनिवर्य! आपण किलोक-
समण करहा. आमच्या या मुलीला कसा
पति लाभेल, हे धर्मगुरूची कृपा करावी."

नारद पार्वतीचा हात पाहून व त्यावर
भजन, मंत्रपठ, अंकुश व रथ पाहून म्हणाला-
"हिमवाना! तुझ्या या मुलीला महादेवीची
सर्व लक्षणे आहेत. तुला आपार यशप्राप्ती
होईल. लक्ष्मी व शरस्वती नारदानी हिची
पुत्रा होईल. हिला योग्य पति शिलोकात
शंकर एकच आहे. म्हणून जाल विचारपुत्र
कारण्याची गरज नाही. शंकराशी हिचा
विवाह करून द्यावा."

नारद निघून गेल्यावर हिमवानात
भैरवला नारद म्हणाला ते सांगितले आणि
म्हणाला-"आपण महादेवीकडून जो वर
मागितला होता त्याप्रमाणे देवीने आपली
पुत्री म्हणून जन्म घेतला आहे.

ते ऐकून भैरवला परमानंद झाला. श्री
म्हणाली-"आपली पार्वती आजचा विवाह
योग्य झाली आहे. म्हणून तिच्या विवाहाची
आपण तयार करावी."

तेव्हा हिमवान शिला म्हणाला-
"सतीच्या मरणानंतर शंकर तिचा वेद
खाद्यावर टाकून विरवना हिडत होता.
शेवटी गंगेच्या संगमस्थानी कालीघाटा वर
मृत्यु करीत असता विष्णूने आपल्या माथेने
सलीला कालीरूप देऊन तिची तेथे स्थापना
केली आणि शंकराला ज्ञानोपदेश केला.
तेव्हा शंकराने वेदाध्वनीत तपस्वर्यां मुक्त
केरी व तपश्चर्येतच आजपर्यंत तीन आहेत.
शंकर आद्यतोत्र व भक्त वस्तुतः महादेव
आहे. तपश्चर्या करून त्याला प्रसन्न करणे
कठीण नाही. म्हणून आपण पार्वतीलाच
तपश्चर्या करावयास सांगू या."

तसे मनाशी ठरवून हिमवान व भैरव
पार्वतीला उरोवर घेऊन केलास पर्वतावर
लेले. तेथे शंकर तपश्चर्या करीत होता.
शंकराच्या चारही बाजूला त्याचे तप
आमुचे धारण करून उभे होते. काही तप
शंकराच्या सेवेत लीन होते. यत्नगर्वांनी
हिमवानाला शंकराच्या दर्शनास जाण्याची
अनुमति दिली.

११४. इग्वाजचा धबधबा

इग्वाज नदीचा उगम ब्रासिल (दक्षिण अमेरिका) देशात दक्षिणेकडील पर्वतात होतो. पश्चिमेकडे
६०० मैल वहात जाऊन पारिपरना नावाच्या नदीशी तिचा संघर्ष होतो. इग्वाज नदीला वागोजाची
वहात मोठे धबधबे आहेत. त्यात पणप्रसिद्ध इग्वाजचा धबधबा (येथे चित्रात दिलेला) मुख्य आहे.
परन्वादे ब्रासिल व अर्जेटिना देशांच्या सरहद्दी ज्या जागी विकटतात तेथून १२ मैलावर हा धबधबा
आहे. तीन मैलपर्यंत होंगराल प्रवेशावला भाग भोलांहुन एका मोठ्या छत्रद्वारे रूप या नदीच्या
प्रवाहाला मिळते. एकेक धबधबा १८० फूट उंचीचा आहे. नदीची एक शाखा वहात जाऊन ७६०
फुटावरून एकी वेगे. पावसाळ्यात या मोठे धबधबाची रेंवी १३,००० फुटांपर्यंत पसरते. त्यावेळी दर
मिनिटात २८० लाख घनफुट पाणी खाली कोसळते. स्विट्झेरल्या आणि नायफरा धबधबांपेक्षा या
धबधबाच्या पाण्याचे शोढ मोठे आहे.

पुस्तकत
श्रीदेवी

एकंदी चंद्र कुंभ बसवा,
सहाय्य बांधा प्रसिद्ध करी।

प्रेमिका :
श्री. सुनिता ना. कांबळी

पुस्तकत
श्रीदेवी

मुर राविका स्कंधो हरिष्ठा,
सहाय्य बांधा प्रसिद्ध करी।

प्रेमिका :
श्री. सुनिता ना. कांबळी